

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Матеріали

**звітної науково-практичної конференції
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського**

***„Інформаційне забезпечення
сфери освіти України”***

за результатами наукових досліджень у 2017 р.

26 грудня 2017 р.

Київ-2018

*Затверджено до друку вченою радою
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського,
протокол № 2 від 29 січня 2018 р.*

Інформаційне забезпечення сфери освіти України: звітна науково-практична конференція ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 26 грудня 2017 р., Київ: тези / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського; [редкол.: Л. Д. Березівська (голова), С. М. Зозуля (заст. голови), С. В. Лапаєнко (відповідальний секретар) та ін.]. – Київ : [б. в.], 2018. – 79 с.

Редакційна колегія:

Березівська Л. Д., доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського (голова оргкомітету конференції);

Зозуля С. М., кандидат історичних наук, заступник директора з наукової роботи (заступник голови оргкомітету);

Страйгородська Л. І., кандидат історичних наук, заступник директора з науково-інформаційної та бібліотечної роботи (заступник голови оргкомітету);

Лапаєнко С. В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, вчений секретар бібліотеки (відповідальний секретар конференції);

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник сектору сухомлиністики відділу історії освіти;

Добко Т. В., доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек;

Селецький А. В., кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти;

Самчук Л. І., завідувач відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності;

Редько-Шпак Л. В., провідний редактор відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти.

Збірник містить матеріали, в яких стисло викладено наукові повідомлення учасників звітної науково-практичної конференції Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського «Інформаційне забезпечення сфери освіти України», що відбулася 26 грудня 2017 року.

*Редколегія не несе відповідальності за зміст публікацій.
Відповідальність за зміст публікацій несе автор.*

ЗМІСТ

Доповіді

Березівська Л. Д. Результати діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України за 2017 р. та завдання на 2018 р.	6
Зозуля С. М. Результати науково-дослідної роботи Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського за 2017 рік та їх упровадження.....	22
Страйгородська Л. І. Науково-інформаційне забезпечення науковців Національної академії педагогічних наук України в 2017 році.....	28

Тези

Секція I «Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях»

Сухомлинська О. В. Про критерії добору і класифікації джерел до «Антології текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти (1991-2017)».....	33
Березівська Л. Д. Антологія як форма репрезентації джерел з реформування загальної середньої освіти в незалежній Україні (1991–2017).....	34
Страйгородська Л. І. Біобібліографічні показники як вид наукової продукції ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського	35
Лапаєнко С. В. Закон України «Про освіту»: основні напрями реформи	36
Тарнавська С. В. Національно-патріотичне виховання в Україні: бібліографічний контекст.....	38
Бондарчук О. Б. Вітчизняні періодичні видання 1917–1945 рр. у фонді ДНПБ України ім.В. О. Сухомлинського	39
Кемпе В. Ю. Педагогічна спадщина реформатора освіти минулих часів Н. Д. Ллубенець в документах з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського	40
Старикова Л. В. Напрями співпраці Фонду В.О. Сухомлинського ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського з освітньо-виховними закладами	41
Кропочева Н. М. Законодавчо-правове підґрунтя національно-патріотичного виховання: національна ідея та державність у змісті понять і термінів	42
Павленко Т.С. Інформаційно-бібліотечний ресурс «Видатні педагоги України та світу» – джерело задоволення інформаційних потреб користувачів	43
Орищенко І. О. Основні аспекти анотування рідкісних видань з фонду ДНПБ України ім.В. О. Сухомлинського	44
Палійчук Р. І. Видання дитячої літератури кінця XIX – початку XX століття з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського	46
Іващенко В. М. Часопис «Нова школа» в контексті історико-педагогічного дослідження	47

<i>Дронишевич О. В.</i> Наукове опрацювання іншомовних видань XIX – початку XX ст.: галузевий аспект.....	48
---	----

<i>Гулак В.М.</i> Роль часопису «Учитель» (1889–1914) в розвитку національної освіти Галичини.....	49
--	----

Секція II «Науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек як важливого складника освітнього середовища»

<i>Добко Т.В.</i> Науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек як важливого складника освітнього середовища.....	50
--	----

<i>Добко Т. В.</i> Інформаційно-бібліографічне обслуговування учасників навчально-виховного процесу	51
---	----

<i>Хемчан І. І.</i> Підвищення ефективності патріотичного виховання засобами шкільної бібліотеки	53
---	----

<i>Вараксіна Н. В</i> Інформаційно-комунікаційні технології в шкільній бібліотеці.....	55
--	----

<i>Симоненко Т. В.</i> Бібліометричний зріз педагогічної науки України	56
--	----

<i>Лобановська І. Г.</i> Універсальна десяткова класифікація як інструмент смислового опрацювання документного потоку	57
---	----

<i>Бондар Л. М.</i> Комплектування фонду шкільної бібліотеки літературою національно-патріотичного спрямування: проблеми, шляхи, пошуки	59
---	----

<i>Матвійчук О. Є.</i> Ресурси Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на допомогу науково-дослідній діяльності учнів.....	60
---	----

<i>Рубан А. І.</i> Мережеві ресурси українського й світового бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства: досвід формування	61
--	----

<i>Зоріна Н. Є., Коваленко С. Г.</i> Авторитетні файли: створення й використання в умовах корпоративної взаємодії освітянських бібліотек.....	62
---	----

<i>Мацібора Н. Г.</i> Організація документного фонду шкільної бібліотеки	64
--	----

<i>Грудініна Н. Д.</i> Список використаних джерел як важливий складник наукової публікації.....	65
---	----

<i>Ніколаєнко Я. М.</i> Моніторинг структурних і функціональних характеристик соціальної мережі Facebook у вивченні іміджу наукових бібліотек	66
---	----

<i>Глазунова С. М.</i> Досвід роботи лондонської бібліотеки: виклики сучасності та рішення	67
--	----

Секція III «Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів»

<i>Селецький А. В.</i> ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в системі науково-інформаційного забезпечення освітянської галузі	68
--	----

<i>Зозуля С. М.</i> Науково-інформаційне забезпечення освітньої галузі в умовах євроінтеграційних процесів: до постановки питання.....	69
--	----

<i>Самчук Л. І.</i> Забезпечення інформаційних потреб освітян.....	70
--	----

Воскобойнікова-Гузєва О. В. Дослідження особливостей розвитку методології бібліотекознавчих досліджень у галузі соціальних комунікацій на сучасному етапі	71
Агалець І. О. Інформаційно-реферативні огляди як засіб здійснення науково-інформаційного супроводу сучасної освітянської діяльності	72
Годецька Т. І. Інформаційно-аналітичний супровід освітянської галузі засобами моніторингу ЗМІ	73
Горак В.В. Інклюзивне навчання в контексті нового Закону України «Про освіту»	74
Вербова В. В Бібліографічний показчик «Творчий доробок Василя Григоровича Кременя в інноваційному розвитку освіти України»	75
Горбенко Н. А. Електронні періодичні видання як перспективна форма науково-інформаційного забезпечення освітянської галузі в Україні	76
Демидя Є. Ф. Гарвардський стиль оформлення цитувань і посилань в наукових працях.....	77

ДОПОВІДІ

РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО НАПН УКРАЇНИ ЗА 2017 Р. ТА ЗАВДАННЯ НА 2018 Р.

*Л. Д. БЕРЕЗІВСЬКА, доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України, директор*

У 2017 р. діяльність колективу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ) НАПН України як науково-дослідної установи з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства, педагогічного джерелознавства, біографістики, історії освіти, національного галузевого книгосховища, всеукраїнського науково-інформаційного, координаційного й науково-методичного центру бібліотек освітянської галузі України спрямовувалася на реалізацію пріоритетів, визначених у Статуті бібліотеки, Стратегії розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на 2017–2026 рр.¹, рішенні Загальних зборів трудового колективу в грудні 2016 р. У представленому звіті за 2017 р. відображено основні результати роботи за всіма напрямками діяльності бібліотеки в порівнянні з попереднім звітним періодом. Зосередимо увагу на основних досягненнях.

Важливим пріоритетом кадрової стратегії бібліотеки є добір науковців вищої кваліфікації, забезпечення умов для їхнього професійного розвитку. Загальна чисельність працівників ДНПБ у 2017 р. становить **112** осіб, із них наукових співробітників – **50** осіб (кандидатів наук – **15** (6 сумісників); докторів наук – **5** (3 сумісники)) і бібліотечних працівників – **18**. Простежимо динаміку:

	Усього	Науковці	Доктори наук		Канд. наук		Біб. працівники
			усього	осн. м. р.	усього	осн. м. р.	
2017	112	50	5	2	15	9	18
2016	108	49	5	1	9	6	14
2015	129	64	3	1	14	13	19
2014	117	73	1	–	10	7	23

Порівняно з 2016 р. у 2017 р. кількість виконавців НДР збільшилася на 1 особу, кількість бібліотечних працівників – на 4. У звітному році до виконання науково-дослідних робіт залучено 5 докторів наук (2 – із соціальних комунікацій, 3 – педагогічних наук) і 15 кандидатів наук, що якісно позначилося на виконанні НДР.

¹ Стратегія розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на 2017–2026 роки / Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [авт. Березівська Л. Д., Зозуля С. М., Страйгородська Л. І.] ; за заг. ред. Л. Д. Березівської. – Київ, 2017. – 29 с.

У 2017 р. до складу вченої ради входить **24** особи, із них: **16** фахівців вищої кваліфікації: (у 2015 р. – 13, у 2016 р. – 15). Збільшилася кількість докторів наук – **7** (у 2015 р. – 5, у 2016 р. – 6), кандидатів наук – **9** (у 2015 р. – 8, у 2016 р. – 9). Простежимо динаміку:

Рік	Усього фахівців вищої кваліфікації	Із них:	
		докторів наук	кандидатів наук
2017	16	7	9
2016	15	6	9
2015	13	5	8
2014	7	1	6

У звітному році під безпосереднім керівництвом директора проведено **18** засідань вченої ради, на яких розглянуто питання: науково-організаційної діяльності, виконання науково-дослідної роботи та впровадження (моніторинг упровадження) результатів досліджень; науково-інформаційної, бібліотечної та видавничої діяльності; кадрові питання; про виконання постанов Кабінету Міністрів України, МОН України, Президії НАПН України та ін.

У складі вченої ради ефективно працюють *науково-експертна та бібліотечна ради*. За результатами засідань науково-експертної ради рекомендовано до друку, оприлюднення та розповсюдження **5** одиниць планової продукції. На засіданнях бібліотечної ради розглядалися актуальні питання організації бібліотечно-інформаційної діяльності.

Якість роботи працівників бібліотеки залежить від їхнього фахового рівня, підвищення якого в 2017 р. відбувалося за традиційними видами діяльності: *науково-організаційна робота*: участь у засіданнях Президії НАПН України й бюро Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України, членство у вченій, науково-експертній, бібліотечній радах, Раді молодих вчених, членство (участь) у громадських організаціях, зокрема міжнародних, тощо; *участь у науково-практичних масових заходах; здобуття вищої освіти працівниками бібліотеки; науково-педагогічна та експертна діяльність*: керівництво аспірантами/докторантами та членство в спеціалізованих вчених радах, у редакційних колегіях, участь у експертних групах МОН України та інших установ тощо.

Особливо варто відзначити підвищення кваліфікації 6 бібліотечних працівників у ННІ післядипломної освіти Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Пріоритетним напрямом діяльності ДНПБ є ***проведення науково-дослідної роботи та впровадження її результатів***.

У 2017 р. у бібліотеці на початковому етапі здійснювалося **3** науково-дослідні теми: «Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях» (фундаментальна, керівник – Сухомлинська О. В., д-р пед. н., професор, академік НАПН України), «Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів» (прикладна, керівник – Селецький А. В., канд. іст. н.,

ст. наук. співроб.), *«Науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек як важливого складника освітнього середовища»* (прикладна, керівник – Добко Т. В., д-р наук із соц. ком., ст. наук. співроб.). Дослідження виконувалися згідно з перспективним тематичним планом на 2017–2019 рр., тематичним планом на 2017 р., технічними завданнями та індивідуальними планами роботи виконавців науково-дослідної роботи.

Актуальність наукових досліджень, що виконувалися в ДНПБ протягом 2017 р., зумовлена потребою інформаційного забезпечення процесів реформування, демократизації та підвищення якості освіти в Україні, підготовки нової законодавчої бази; оптимізації науково-інформаційного забезпечення галузі освіти бібліографічними, реферативними й аналітичними документами в умовах інтеграції України у європейський і світовий освітній простір; необхідністю вдосконалення системи науково-методичного супроводу бібліотек освітянської галузі України відповідно до потреб суб'єктів освіти й науки в якісних інформаційних продуктах і послугах, що надаються сучасними бібліотечними комплексами.

Основні результати фундаментальної НДР: здійснено формування джерельної бази дослідження, проаналізовано терміносистему, узагальнено й оприлюднено інформацію, аналітичні матеріали про розвиток національної педагогіки й освіти в Україні задля їх наукового осмислення та впровадження в активний науково-інформаційний обіг; розроблено критерії добору документів, текстів із проблем реформування освіти в незалежній Україні; на основі цих критеріїв класифіковано, систематизовано й частково представлено документи концептуального характеру – доктрини, концепції, проекти, програми – стосовно розбудови національної освіти та виховання в Україні в 1991–2017 рр.

Основні результати прикладних НДР: здійснено формування джерельної бази досліджень, проаналізовано терміносистему, вивчено нормативно-правову базу функціонування сучасного національного інформаційного простору освітянських бібліотек, досліджено зарубіжний і вітчизняний досвід науково-інформаційної та науково-методичної діяльності провідних освітянських бібліотек, проаналізовано ефективність науково-методичної діяльності ДНПБ, розроблено нормативно-інструктивні та методичні матеріали для якісного інформаційного забезпечення інноваційного розвитку освіти; проаналізовано нормативно-правову базу розвитку освіти в Україні в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів, вивчено специфіку фахових інформаційних потреб цільової групи користувачів у джерелах бібліографічної, реферативної та аналітичної інформації з актуальних питань розвитку освіти в Україні й зарубіжжі.

Поставлені завдання науково-дослідних робіт виконано на належному рівні. Результати, одержані під час виконання планових робіт, мають теоретичне та прикладне значення.

У 2017 р. науковцями підготовлено й опубліковано **175** одиниць наукової продукції, із них: виробничо-практична (у т. ч. методичні рекомендації) – **1**; довідкова (у т. ч. показники) – **3**; науково-інформаційні матеріали (у т. ч.

реферативні, довідковий бюлетень) – **21**. *Статті*: у зарубіжних виданнях – **13**; у фахових наукових виданнях – **33**; у наукових виданнях – **30**; інформаційні – **13**; тези – **61**.

Простежимо динаміку висвітлення науковцями результатів дослідження:

	Усього підготовлено продукції	Статті	Із них:			
			у зарубіжних виданнях	фахових	наукових	тез
2017	175	150	13	33	30	61
2016	170	127	13	25	29	60
2015	100	81	7	33	31	10
2014	86	48	–	33	5	10

Показники мають тенденцію до зростання. Водночас констатуємо низьку кількість статей, опублікованих у виданнях, що входять до наукометричних баз.

Продукція, підготовлена в ході виконання наукових досліджень, упроваджувалася на всеукраїнському рівні на першому етапі. Об'єктами впровадження були: національні, державні бібліотеки України, науково-педагогічні бібліотеки, бібліотеки наукових установ НАПН України, заклади післядипломної освіти МОН України, бібліотеки ЗВО України, універсальні наукові бібліотеки Міністерства культури України, кафедри педагогіки університетів.

Упровадження здійснюється через оприлюднення продукції на веб-порталі ДНПБ та в ЕБ НАПН України (2017 р. – внесено **274** одиниці наукової продукції, у 2016 р. – **176**), в електронних наукових періодичних виданнях ДНПБ: «Науково-педагогічні студії», «Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського», а також через презентацію її на спеціалізованих виставках: «Сучасні заклади освіти», «Інноватика в сучасній освіті». Так, ДНПБ стала лауреатом конкурсу «Національне визнання наукових досягнень» у номінації «Науково-методична розробка для вчителів, викладачів» за науково-методичне забезпечення національно-патріотичного виховання в шкільних бібліотеках і науково-інформаційної діяльності освітянських бібліотек України. Стан упровадження наукових результатів засвідчують довідки, акти та інші документи.

Однією з форм упровадження є створення профілів науковців бібліотеки в Google Академії – **39**, у системі НБУВ «Бібліометрика української науки» – **30**.

Простежимо динаміку:

	Google Академія	Бібліометрика української науки	Електронна бібліотека НАПН
2017	39	30	274
2016	49	30	176
2015	58	8	139
2014	12	–	3

У 2017 р. здійснено моніторинг упровадження результатів науково-дослідних робіт, отриманих за завершеними у двох попередніх роках дослідженнями (2015–2016 рр.): підготовлено 58 одиниць наукової продукції, із

них оприлюднено, впроваджено й використано цільовою групою користувачів – 58, що становить 100%. Також здійснювався моніторинг ефективності впровадження результатів наукових досліджень, зокрема шляхом аналізу показників відвідування електронної бібліотеки та використання розміщених рукописів і публікацій. Ці питання систематично розглядалися на засіданнях відділів, вченої ради ДНПБ, висвітлено на веб-порталі ДНПБ у рубриці «Упровадження результатів НДР».

Результати науково-дослідної роботи протягом 2017 р. впроваджувалися під час участі науковців у **104** науково-практичних заходах, із яких: **54** науково-практичні конференції (із них – **36** міжнародних), **11** круглих столів, **28** семінарів, **2** педагогічні ради, **7** читань (педагогічні, біографічні, бібліотекознавчі тощо), **1** науково-педагогічний лекторій, **1** вебінар. У рамках заходів виголошено **213** доповідей і виступів.

Загалом ДНПБ у звітному році було організовано та проведено **29** науково-практичних масових заходів, із них: **2** конференції (1 – міжнародна, 1 – всеукраїнська), **7** семінарів (2 – всеукраїнські), **4** круглі столи, **2** педагогічні ради, **1** бібліотекознавчі читання, **1** вебінар, **6** засідань науково-методологічного семінару, **4** позапланових тощо.

Закцентуємо увагу на організованих і проведених згідно з планом роботи НАПН України спільно з Відділенням загальної педагогіки та філософії освіти **8** науково-практичних масових заходах, з яких **1** конференція (у співпраці з Українською асоціацією Василя Сухомлинського у рамках XXIV Всеукраїнських педагогічних читань «В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю. «А що там за лісом?..»: філософія для дітей» проведено бібліотечну секцію «Роль бібліотеки у творчому розвитку дитини засобами інформаційно-комунікаційних технологій» для працівників освітянських бібліотек міста Житомира та Житомирської області (на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка, 22 вересня)); **4** наукові семінари (Всеукраїнський науково-практичний семінар «Розвиток освіти в добу Української революції (1917–1921)» (у рамках відзначення 100-річчя Української революції та до 25-річчя НАПН України, 17 травня); науково-методологічні семінари з історії освіти «Сучасні вимоги до організації та проведення історико-педагогічних досліджень» (30 березня, 25 жовтня); науково-методичний семінар для фахівців спеціальних наукових бібліотек установ НАПН України «Бібліотечна діяльність у контексті розвитку електронних інформаційних технологій» на базі наукової бібліотеки Університету менеджменту освіти НАПН України (до 25-річчя НАПН України, 20 червня); **2** круглі столи («Роль наукової молоді в розвитку національної освіти й науки» (у рамках Всеукраїнського фестивалю науки, 18 травня), «Василь Сухомлинський «Трудные судьбы»: читаємо разом» (до 50-річчя публікації книги, 25 вересня)), **1** вебінар (спільно з Інститутом модернізації змісту освіти МОН України й за підтримки «Microsoft Україна» «Роль книги героїко-патріотичного спрямування у вихованні майбутнього громадянина-патріота України», 12 грудня).

У контексті *постійно діючого науково-методологічного семінару «Наукова бібліотека та якість сучасної освіти»*, метою якого є підвищення фахового рівня співробітників бібліотеки, набуття інноваційного досвіду, надання якісних бібліотечно-інформаційних послуг, інноваційний розвиток ДНПБ, упродовж року розглядали актуальні питання української науки й освіти, бібліотечної справи («Гарвардський стиль оформлення літератури: підготовка статті до публікації в міжнародних виданнях», «Наукометричні та наукові бази даних у галузі педагогічних наук», «Наукометрія: методологія та інструментарій», «Досвід роботи Лондонської бібліотеки: бізнес-модель та стратегія розвитку», «Світові бібліотечні тренди», «Міжнародні бібліотечні проекти», «Нова редакція Закону України “Про освіту”» тощо). Проводилися огляди освітянських і бібліотекознавчих видань.

Активізувала діяльність *Рада молодих вчених ДНПБ*. У рамках Всеукраїнського фестивалю науки – 2017 було організовано та проведено круглий стіл «Роль наукової молоді в розвитку вітчизняної науки», налагоджено творчі зв'язки з об'єднаннями молодих учених наукових установ НАПН України та ЗВО України. Звіт про діяльність ради й перспективні завдання на 2018 р. затверджено на засіданні вченої ради в грудні 2017 р.

Загалом науково-дослідна робота здійснювалася на належному рівні. Проте подальшої уваги потребують такі питання: упровадження й моніторинг упровадження наукових результатів за завершеними НДР; розвиток міжнародної наукової діяльності; написання статей до видань, що індексуються в наукометричних базах тощо.

Ще один важливий напрям діяльності ДНПБ – **науково-інформаційна та бібліотечна робота**, до якої зокрема належать **науково-методичний і культурно-освітній складники**.

Науково-інформаційну та бібліотечну діяльність ДНПБ у 2017 р. було спрямовано на: формування галузевого інформаційного ресурсу шляхом комплектування документів, нарощування та вдосконалення баз даних електронного каталогу; інформаційне забезпечення освіти загалом та науковців НАПН України зокрема й сприяння висвітленню наукових результатів членів академії; забезпечення оперативного та якісного задоволення інформаційних потреб користувачів через застосування дистанційних форм інформаційного обслуговування й надання оперативного доступу до інформаційних ресурсів ДНПБ; забезпечення збереження рідкісних видань (книжкових пам'яток), що становлять національне надбання України, інтенсивне введення їх до наукового обігу та популяризація шляхом організації експозиційно-виставкової діяльності, екскурсій, внесення записів до ЕК, повнотекстових документів до НПЕБ; поповнення електронних колекцій НПЕБ; проведення заходів із підвищення фахового рівня бібліотечних працівників; наповнення контенту веб-порталу бібліотеки та його розвиток.

На достатньому рівні узагальнені результати діяльності ДНПБ в інформаційному просторі висвітлює офіційний *веб-портал*, на якому представлено ресурси бібліотеки, інноваційні послуги, різні види

бібліографічної, реферативної та аналітичної інформації тощо. Відвідуваність порталу ДНПБ на 01.01.2018 р. становить **104415** користувачів. Загалом кількість віртуальних звернень налічує **450202**, зокрема й до баз даних електронного каталогу – **345787**. Отже, констатуємо значне збільшення дистантних користувачів.

Бібліотечний фонд ДНПБ як головне джерело задоволення інформаційних потреб фахівців освітянської галузі систематично поповнюється й станом на **01.01.2018 р.** містить **583158** примірників документів. Протягом 2017 р. до фонду бібліотеки надійшло **5813** прим. документів, із них: **4000** прим. документів становлять книги, брошури, автореферати, посібники тощо, **1813** прим. – періодичні видання. Існують певні проблеми в поточному комплектуванні. Планові показники щодо надходження документів перевиконано (планували – 4600) за рахунок документообміну, активізації роботи ОРФ. Звичайно, відсутність достовірної інформації на книжковому ринку та виділення недостатніх коштів для закупівлі літератури впливають на комплектування фонду актуальною літературою.

Кількість користувачів за єдиною реєстраційною карткою становить **5011**, за даними Google Analytics (сервісу статистики веб-сайтів) зафіксовано 12292 дистантні користувачі.

Протягом 2017 р. послугою електронної доставки документів бібліотеки скористалися **223** віддалені користувачі, виконано **237** замовлень. Для задоволення читацьких запитів відскановано 1378 сторінок тексту з різних друкованих джерел (49 книг, 192 брошури, 223 періодичні видання). Мають попит статті з періодичних видань, брошури, менше – книги.

Планомірно формується *Науково-педагогічна електронна бібліотека (НПЕБ) ДНПБ*, яка станом на **01.01.2018 р.** містить **2 191** документ, її відвідуваність за **2017 р.** – **27 591**. НПЕБ складається з 4 тематичних розділів: книжкові пам'ятки – **1 221**; праці В. О. Сухомлинського та література про нього – **212**; продукція ДНПБ – **105**; продукція мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України – **25**; інші документи – **490**. БД дисертацій (зокрема в локальній мережі) – **138** док.

Активно нарощується *електронний каталог ДНПБ* (за 2017 р. введено **24999** бібліографічних записів). Загальний обсяг ЕК станом на **01.01.2018 р.** – **380526** бібліографічних записів. Обсяг баз даних (БД): «Книги» – **100059**, «Періодика» – **214784**, «Рідкісні книги» – **7940**, «Бібліотечна справа» – **11797**, «Реферативна база даних» – **15779**, «Електронна бібліотека» – **697**, «Сухомлиністика» – **1120**, Зведена БД дисертацій – **10352**, Зведена БД збірників наукових праць – **16825**, Зведена БД періодики – **822** та Зведена БД бібліографічних видань освітянських бібліотек – **351**. Загальна відвідуваність ЕК – **345787**. Варто відзначити, що цього року значно зросла кількість внесених бібліографічних записів до ЕК (2016 р. – **11106**), зокрема БД: «Сухомлиністика» (916), «Періодика» (9509), «Книги» (8420) та ін.

Інформаційне забезпечення освітянської галузі здійснювалося за допомогою традиційних та інноваційних форм інформаційної роботи, зокрема

вибіркового розповсюдження інформації (ВРІ) для **14** абонентів. Протягом звітного періоду підготовлено **126** інформаційно-бібліографічних списків для групового та індивідуального обслуговування абонентів ВРІ й 23 списки для диференційованого обслуговування керівництва (ДОК).

Особливої уваги заслуговує робота бібліотеки з науковим об'єктом «Документи педагогіко-психологічного та історико-культурного напрямку 19–20 ст. (1850–1917 рр.)», що становить національне надбання України. Згідно з плановими завданнями на 2017 р. для формування повнотекстового електронного ресурсу (оцифрування) рідкісних видань здійснено добір документів (відбір, аналіз читацьких вимог на документи РВ, аналітико-синтетичний опис, формування картотеки). До колекції НПЕБ передано документ. Із метою збереження наукового об'єкта, що становить національне надбання, було: мікрофільмовано **4** видання (678 аркушів, формат А4) для страхового фонду документації (СФД), оцифровано **12500** сторінок документів, реставровано **7** видань, відновлено книжкові блоки (оправи) **360** примірників. Протягом 2017 р. до БЗ «Рідкісні книги» введено **540** записів, їх загальна кількість становить **7940**, зокрема 200 записів видань іноземними мовами.

Із метою розкриття змісту та популяризації видань, що становлять національне надбання України, функціонує *кімната-музей рідкісної книги*. У ній представлено видання, які розкривають наукову спадщину видатних педагогів, висвітлюють історію розвитку та становлення зарубіжної й вітчизняної освіти. У кімнаті-музеї рідкісної книги проводилися огляди та презентації для учасників науково-практичних заходів, а також у рамках науково-педагогічного лекторію.

Для висвітлення наукових результатів науковців НАПН України в інформаційному просторі *започатковано проекти*: «Бібліометрика педагогічної науки», «Наукові праці дійсних членів та членів-кореспондентів НАПН України». Активізовано діяльність щодо організації створення та включення до «Бібліометрики української науки» облікових записів (профілів) Google Scholar членів НАПН України, які не працюють в її установах, моніторингу внесених профілів учених академії до цієї системи й консультування із зазначених питань. Щоквартально здійснювався інформаційно-аналітичний моніторинг бібліометричних даних про стан відображення наукових результатів членів академії в інформаційному просторі на основі системи «Бібліометрика української науки».

Упродовж року *науково-методичну діяльність* було спрямовано на: надання консультативно-методичної допомоги фахівцям освітянських бібліотек; науково-методичний супровід діяльності книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України; підвищення фахового рівня працівників освітянських бібліотек; організацію діяльності кабінету бібліотекознавства тощо.

Зокрема, варто відзначити науково-методичну роботу, що здійснювалася на виконання постанови Кабінету Міністрів України та наказу МОН України,

щодо впровадження Універсальної десяткової класифікації в практику роботи освітянських бібліотек. Так, проведено низку заходів: прочитано **6** лекцій на різних всеукраїнських і регіональних засіданнях (семінарах, курсах підвищення кваліфікації тощо); надано усні й письмові консультації; на порталі бібліотеки в рубриці «Бібліотечному фахівцю» створено сторінку «Упровадження Універсальної десяткової класифікації»; у мережі Facebook на сторінці «Універсальна десяткова класифікація (УДК) в Україні» надається консультативна допомога в режимі «запитання–відповідь».

Культурно-освітня робота. У 2017 р. для повноцінного розкриття фонду, галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів, популяризації спадщини видатних педагогів України й світу серед широкого кола науковців, освітян і громадськості та науково-інформаційного забезпечення освіти й науки в ДНПБ було організовано низку культурно-освітніх і художньо-мистецьких заходів.

Активно й потужно розвивався науково-практичний проект науково-педагогічний лекторій «Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку освіти й науки». Загалом відбулося **48** лекцій, під час яких відвідувачів ознайомлювали з історією та структурою бібліотеки, правилами користування інформаційною системою та фондом ДНПБ, електронним каталогом, інтегрованими галузевими бібліотечно-інформаційними ресурсами й сервісними он-лайн послугами, колекцією рідкісних видань, а також із діяльністю читального залу Фонду В. О. Сухомлинського, кімнати-музею рідкісної книги. Учасниками лекторію були учні закладів загальної середньої освіти, студенти закладів вищої освіти, слухачі Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка, аспіранти й докторанти та ін.

Варто відзначити значну кількість позапланових заходів, організатором та співорганізатором яких була бібліотека, а саме: педагогічна рада колективу вчителів спеціалізованої школи № 28 м. Києва з поглибленим вивченням англійської мови на тему «Індикатори сучасної якості освіти» (30 жовтня); Міжнародний Тиждень Відкритого Доступу, що проходив під гаслом «Open in order to...» – «Відкритий, щоб...», присвячений проблемі вільного доступу до наукової інформації (23–29 жовтня); міжнародний флешмоб «Global Shevchenko», Всеукраїнська конференція УБА «Партнерство–розвиток–дія» і розширене засідання секції працівників шкільних бібліотек УБА «Академічна доброчесність в освітянських бібліотеках» (23–24 листопада) тощо.

Одним із пріоритетних напрямів роботи ДНПБ залишається експозиційно-виставкова діяльність. Упродовж 2017 р. організовано **58** книжкових виставок: *тематичних* – **39** («Партнерство Україна – Японія: освіта, педагогіка, культура», «Соборність і злагода – умови процвітання України», «Книга і авторське право», «Вільна українська школа» (до 100-річчя виходу педагогічного журналу), «Реформування загальної середньої освіти незалежної України на сторінках часопису «Рідна школа» (до 95-річчя журналу)» тощо); *персональних* – **19** (до ювілеїв видатних постатей України та світу: «Ян Амос Коменський – фундатор наукової педагогіки», «Тарас Григорович Шевченко –

духовний символ України, наш великий сучасник», «Фахівець з теорії і практики дошкільного виховання в Україні» (Н. Д. Лубенець), «Захаренко Олександр Антонович – український педагог-новатор, засновник педагогіки співробітництва», «Федір Максименко – людина, вчений, книголюб: до 120-річчя від дня народження видатного українського бібліографа, бібліотекознавця та книгознавця Федора Пилиповича Максименка (1897–1983)»; із них: *віртуальних* на веб-порталі бібліотеки – **5**, *художньо-мистецьких* – **4**. Діяльність сучасних учених-науковців НАПН України розкрито через підготовку традиційних і віртуальних виставок, а саме: до 70-річчя від дня народження В. Г. Кременя «Василь Григорович Кремень – видатний учений, державний та громадський діяч», до 75-річчя від дня народження О. Я. Савченко «Відомий учений у галузі дидактики та методики початкової освіти», до 60-річчя від дня народження Г. П. Пустовіта «Пустовіт Григорій Петрович – фахівець у галузі екологічної й позашкільної освіти» та ін.

Окремо зацентруємо увагу на реалізації *Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді* в 2017 р. Зокрема, проведено Всеукраїнський вебінар «Роль книги героїко-патріотичного спрямування у вихованні майбутнього громадянина-патріота України», презентацію наукового проекту «Моя маленька батьківщина» (виставка творчих робіт дітей і батьків за творами В. О. Сухомлинського) тощо. Протягом року організовувалися книжкові виставки з проблем національно-патріотичного виховання: «Світлиця рідного слова: ефективна форма національного виховання дітей і молоді», «Огієнко Іван Іванович – видатний громадянин-патріот (1882–1972)» та ін.; художньо-мистецькі виставки: «Розмаїття барв весни» («Об'єднання інвалідів "Джерело натхнення"»); «Філософія пейзажу» (художник, член Національної Спілки художників України Д. Г. Якутович); фотовиставка «Час тиші» (київський художник С. Мінаков) та ін. Підготовлено рекомендаційний бібліографічний список «Патріотичне виховання молодших школярів у позаурочній, позакласній і позашкільній роботі» тощо.

У руслі відзначення *25-річчя НАПН України* проведено низку заходів, зокрема організовано книжкові виставки: «Науковий доробок ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України», «НАПН України: історія та сьогодення» (віртуальна, відеоролик), «Відділення загальної педагогіки та філософії освіти», персональні віртуальні виставки ювілярів НАПН України, «Сучасні напрями освітньої діяльності в Україні» та ін.

Загалом науково-інформаційна та бібліотечна робота протягом звітнього року здійснювалася на належному рівні, проте необхідно приділити увагу таким аспектам: комплектуванню фонду документними ресурсами (традиційними, електронними), наповненню Науково-педагогічної електронної бібліотеки повнотекстовими документами, пошуку нових форм залучення користувачів і підвищення показників традиційних відвідувань тощо.

Зважаючи на виклики сьогодення, входження української освіти до європейського простору, важливим напрямом діяльності бібліотеки є **міжнародне співробітництво**.

Упродовж 2017 р.:

- відкрито *Пункт європейської інформації* в рамках міжнародного проекту УБА «Все про Європу: читай, слухай, дізнавайся в пунктах європейської інформації в бібліотеках» за підтримки програми ЄС Еразмус+ (Жан Моне). Із часу його функціонування в ДНПБ проведено 10 лекцій;
- організовувалися й проводилися *спільні науково-практичні та культурно-освітні заходи* із залученням зарубіжних партнерів (президент Громадської організації «Африканська Рада в Україні», віце консул Гвінейської Республіки в Україні Діалло Ісса Садіо; д-р соц. н., проректор з організації навчання та якості освіти Коледжу бізнесу і медичних наук в Лодзі, Республіка Польща Велскоп Войцех; магістр політології, офіційний представник Українського Вільного Університету в Мюнхені, Німеччина (Ukrainische Freie Universität) **О. Гриневич** та інші);
- здійснювалася участь у міжнародних науково-практичних заходах, зокрема в Китаї, Азербайджані (м. Баку), Словацькій Республіці (м. Сладковічево), Республіці Польща (м. Сандомир), Угорщина (м. Будапешт) тощо;
- продовжувалася діяльність у рамках міжнародного проекту створення Європейської цифрової бібліотеки «*Europeana*» (готуються описові метадані оцифрованих книг із питань педагогіки, психології, що становлять національне надбання);
- здійснювався міжнародний книгообмін – отримано книги від Українського Вільного Університету;
- підготовлено інформацію про ДНПБ та мережу освітянських (шкільних) бібліотек до бібліотечної мапи світу, створеної Міжнародною федерацією бібліотечних асоціацій IFLA;
- здійснювалася участь у міжнародних виставках «**Сучасні заклади освіти**», «**World Edu**», міжнародному форумі «Інноватика в сучасній освіті», II Міжнародному фестивалі «Книжковий Арсенал», Фестивалі «Рік німецької мови в Україні», присвяченому відкриттю Українсько-німецького року мов;
- відбувалася участь у заходах, що проводилися в рамках Інформаційного тижня Програми Еразмус+ (День Міжнародної кредитної мобільності, семінар як подавати заявки на конкурс та реалізувати проекти та ін.);
- надавався тестовий доступ (із 24 жовтня 2016 р. до 26 жовтня 2017 р.) до баз даних наукометричної платформи **Web of Science** корпорації **Thomson Reuters**, зокрема до бібліографічних даних наукових статей зарубіжних періодичних видань, матеріалів наукових конференцій із зазначенням цитованості цих матеріалів;
- надавався тестовий доступ до бази даних із патентної та науково-технічної інформації «Global Patents Reference Center»;
- відбулося приєднання до Консорціуму e-VERUM із метою підвищення продуктивності та ефективності діяльності вчених, сприяння

збільшенню кількості публікацій у провідних наукових виданнях, поліпшення показників української науки в міжнародних рейтингах;

– здійснювалася участь провідних фахівців бібліотеки в міжнародних наукових організаціях («Всеукраїнська асоціація з вивчення спадщини В. О. Сухомлинського» – О. В. Сухомлинська, «Британська спілка з історії освіти» – Л. Д. Березівська, «Міжнародна академія безпеки життєдіяльності» (міжнародна громадська організація) – О. Є. Матвійчук). Проте це лише перші кроки, надалі маємо урізноманітнити форми міжнародної діяльності.

У 2017 р. ДНПБ виконувала *Програму спільної діяльності МОН України та НАПН України*. За сприяння МОН України організовано та проведено науково-практичні заходи: Всеукраїнський конкурс «Шкільна бібліотека – 2017»; Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек «Шкільна бібліотека – за здоровий спосіб життя»; Всеукраїнський вебінар «Роль книги героїко-патріотичного спрямування у вихованні майбутнього громадянина-патріота України».

Варто згадати й про співпрацю бібліотеки з різними закладами, установами, організаціями, яка розширюється та стає масштабнішою, передусім у контексті проведення переддипломної та виробничої практики студентів (Навчально-науковий інститут Комп'ютерних інформаційних технологій Національного авіаційного університету; Інститут журналістики, Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка та університетський коледж; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова та ін.).

Доцільно відзначити активну співпрацю ДНПБ із КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді». На базі бібліотеки відбувся II (міський) етап та підсумкова сесія Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів секції педагогіки відділення філософії та суспільствознавства КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді».

У рамках співпраці з *громадськими організаціями* (Українською асоціацією Василя Сухомлинського, Українською бібліотечною асоціацією, Українським товариством Януша Корчака, громадською спілкою «Українська асоціація освіти дорослих»), *науковими інститутами НАПН України*, Київським університетом імені Бориса Грінченка та іншими *закладами вищої освіти*, Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського та іншими *бібліотеками*, *Педагогічним музеєм України* організовувалися й проводилися спільні науково-практичні заходи. У складі Української бібліотечної асоціації на базі ДНПБ активно працює секція працівників шкільних бібліотек.

Активізувалося висвітлення результатів наукової, науково-інформаційної та бібліотечної діяльності в ЗМІ, зокрема в таких виданнях: «Педагогічна газета», «Освіта», «Шкільна бібліотека плюс», «Рідна школа», «Справи сімейні». У 2017 р. у педагогічній пресі було опубліковано **13** статей та надано **3** інтерв'ю на радіо.

Для підвищення якості наукових результатів досліджень та ефективності їх упровадження, ефективності науково-інформаційної й бібліотечної роботи,

популяризації здобутків ДНПБ реалізовано низку *науково-організаційних заходів*: затверджено новий логотип бібліотеки, оновлено банер, буклет, опубліковано Стратегію ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського на 2017–2026 рр. українською та англійською мовами; обрано й затверджено новий склад вченої ради, науково-експертної ради; уперше в історії бібліотеки проведено атестацію бібліотечних працівників; проводилися конкурси на заміщення вакантних наукових посад; систематично висвітлювалася інформація про діяльність бібліотеки на двомовному веб-порталі бібліотеки, у соціальній мережі Facebook.

У 2017 р. було здійснено низку практичних заходів, які суттєво вплинули на вдосконалення матеріально-технічної бази: встановлено систему пожежної сигналізації; здійснено тендерну процедуру закупівлі 14 персональних комп'ютерів та 1 книжкового сканера; закуплено систему «веб-конференція»; придбано виставкові вітрини для музейної експозиції бібліотеки; перевезено меблі, комп'ютерну техніку та бібліотечний фонд, що знаходилися в приміщенні Київського міського будинку учителя, до головного приміщення бібліотеки; забезпечувалося перевезення книжкових виставок та літератури з інших установ й організацій; здійснено поточний ремонт у читальному залі Фонду В. О. Сухомлинського та прибудові 1-го поверху 9-ти поверхової будівлі; встановлено циркуляційний насос для підкачки гарячої води в системі опалення та бойлер підігріву холодної води; здійснено поточний ремонт меблів, а також підготовку до осінньо-зимового періоду, зокрема до опалювального сезону. Основна частина коштів від власних надходжень спрямовувалася на забезпечення безперебійного функціонування бібліотеки (закупівля паперу, канцтоварів, бібтехніки, господарських товарів, ремонт оргтехніки й заправка картриджів). У звітний період в повному обсязі виплачувалися всі передбачені надбавки, матеріальна допомога. Загалом усе це свідчить про раціональне використання бібліотекою фінансових ресурсів для забезпечення належних матеріально-технічних і санітарно-гігієнічних умов організації робочого процесу, вироблення та втілення ефективного адміністративного й фінансового менеджменту.

На підставі викладеного можна зазначити, що в ДНПБ наукова, науково-організаційна, науково-інформаційна й бібліотечна, науково-методична, культурно-освітня діяльність здійснювалася на належному рівні. Про це свідчить відзначення роботи бібліотеки та її співробітників. Зокрема, ДНПБ нагороджено дипломами VIII Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти – 2017», IX Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті» та ін. У звітному році було відзначено нагородами значну кількість працівників бібліотеки: Почесною Грамотою Верховної Ради України (Березівська Л. Д.), Почесною Грамотою НАПН України (Зозуля С. М., Гайдук В. Г., Панасюк А. С., Бондарчук О. Б.), медаллю НАПН України «К. Д. Ушинський» (Самчук Л. І., Лобановська І. Г.), подякою НАПН України (Страйгородська Л. І., Тарнавська С. В., Палійчук Р. І., Рубан А. І., Іващенко В. М.), почесними дипломами лауреата IX Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті –

2017» у конкурсі «Національне визнання наукових досягнень» у номінації «Науково-методична розробка для вчителів, викладачів» (авторські колективи), нагородами ДНПБ різного рівня. У 2017 р. започатковано відзначення іменними нагородами бібліотеки: імені Павли Рогової (Т. Ф. Букшина, Н. Г. Мацібора, І. Й. Коваленко). Уперше співробітника ДНПБ (О. В. Сухомлинська) було нагороджено міжнародною відзнакою Мінюань Фонду сприяння освіти і науковим дослідженням у Китаї.

Проведений аналіз результатів багатовекторної діяльності ДНПБ уможлиблює визначення *пріоритетних завдань на 2018 р.*, а саме:

Науково-дослідна робота:

- здійснення наукових досліджень із питань відображення розвитку національної освіти та педагогічної думки в друкованих й електронних виданнях, науково-методичних засад розвитку освітянських бібліотек України, науково-інформаційного супроводу освітньої галузі в умовах євроінтеграційних процесів та контролю за їх проміжними результатами в 2018 р. згідно з основними вимогами Положення про порядок планування і контролю виконання наукових досліджень у НАПН України;

- посилення відповідальності за ефективне впровадження проміжних результатів наукової роботи в практику (моніторинг упровадження);

- публікація статей у виданнях, що індексуються в наукометричних базах;

- участь у міжнародних проектах, зокрема в програмах Європейського Союзу Еразмус+, рамковій програмі Європейського Союзу з науки та інновацій на 2014–2020 рр. «Горизонт 2020» тощо;

- моніторинг європейських сайтів закладів освіти, науки, культури з метою планомірного добору якісної інформації з ресурсів глобального інформаційного простору, потрібної в інтересах розвитку НАПН України, наук про освіту, педагогіки та психології;

- організація досліджень на основі рідкісних видань іноземними мовами;

- розвиток сухомлиністики на базі сектору сухомлиністики як наукового напрямку діяльності бібліотеки та забезпечення належної організації проведення науково-практичних масових заходів у рамках відзначення 100-річчя видатного українського педагога В. О. Сухомлинського з урахуванням рішення 39-ї сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО щодо включення 100-річчя з дня народження Василя Сухомлинського до Календаря пам'ятних дат, що відзначатимуться у 2018 р. на рівні ЮНЕСКО;

- підвищення фахового рівня та організація підвищення кваліфікації наукових кадрів із відкриттям аспірантури в бібліотеці;

- активізація діяльності Ради молодих вчених, зокрема щодо організації та проведення наукових досліджень, участі у конкурсах на отримання державних стипендій і нагород тощо;

- інтенсифікація підготовки випусків електронних періодичних наукових видань бібліотеки «Науково-педагогічні студії» і «Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського».

Науково-інформаційна й бібліотечна робота:

- інформаційна підтримка наукової діяльності установ НАПН України;
- надання доступу до світових інформаційних ресурсів баз даних наукометричної платформи *Web of Science* (корпорації **Thomson Reuters**), повнотекстових електронних журналів провідних європейських видавництв Elsevier, Springer та ін.;
- розвиток і вдосконалення проектів: «Бібліометрика педагогічної науки», «Наукові праці дійсних членів та членів-кореспондентів НАПН України», зокрема розширення діяльності щодо організації створення та включення до «Бібліометрики української науки» облікових записів (профілів) Google Scholar членів НАПН України, які не працюють в її установах, моніторингу внесених профілів вчених академії в цій системі та консультування із зазначених питань;
- активізація діяльності бібліографів щодо вдосконалення знань про міжнародні правила (стилі) цитування та посилення в наукових роботах, зокрема передбачити розроблення й включення лекції на цю тему до програми науково-педагогічного лекторію «Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку освіти й науки»;
- розвиток англomовної версії веб-порталу з метою інтеграції бібліотеки до європейського освітньо-наукового простору;
- інтенсифікація міжнародного документообігу;
- цілеспрямоване нарощування повнотекстових ресурсів Науково-педагогічної електронної бібліотеки (НПЕБ), забезпечення вільного доступу до неї через Інтернет;
- розвиток електронного ресурсу «Сухомлиністика»;
- активізація роботи з перевірки й інвентаризації бібліотечного фонду, зокрема перевезених документів із Київського міського будинку учителя (вул. Володимирська, 57), із метою вилучення морально застарілих, дублетних і зношених видань, розміщення їх у нових приміщеннях, переданих на баланс бібліотеки;
- забезпечення збереження рідкісних видань, зокрема іноземними мовами, та інтенсивне введення їх до наукового обігу;
- популяризація наукового об'єкта, що становить національне надбання України, шляхом організації експозиційно-виставкової діяльності на базі кімнати-музею рідкісної книги, внесення записів до ЕК, повнотекстових документів до НПЕБ;
- продовження роботи з відбору, формування, організації та наукового опрацювання фонду рідкісних видань із перспективою визначення його як наукового об'єкта, що становить національне надбання України;
- розроблення комплексу інформаційних заходів із метою залучення до бібліотеки нових користувачів;
- розширення дистанційних форм інформаційного обслуговування й оперативного доступу до зовнішніх джерел інформації, залучення до бібліотеки користувачів шляхом покращення послуги МБА та ЕДД;

- організація зворотного зв'язку з користувачами та моніторинг їхніх інформаційних потреб.

Науково-методична робота:

- розвиток і вдосконалення корпоративної співпраці ДНПБ та мережі освітянських бібліотек щодо каталогізування інформаційних ресурсів, створення електронного галузевого бібліографічного й реферативного ресурсу, формування зведених бібліографічних баз даних із питань освіти, педагогіки, психології та суміжних наук;

- проведення Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек «Шкільна бібліотека – центр розвитку дитини (до 100-річчя від дня народження В. О. Сухомлинського)», який започатковано за ініціативи ДНПБ та відбувається за підтримки МОН України;

- розширення співпраці з працівниками шкільних бібліотек (спільні заходи, виїзні лекторії, науково-практичні семінари, консультації тощо);

- проведення бібліотекознавчих заходів для підвищення кваліфікації бібліотечних працівників мережі освітянських бібліотек.

Культурно-освітня робота:

- організація та проведення науково-інформаційних і культурно-освітніх заходів, що сприяють формуванню національної свідомості й патріотизму, забезпеченню доступу до наукового, культурного надбання України;

- удосконалення експозиційно-виставкової діяльності з урахуванням сучасних вимог науково-інформаційного простору та соціально-комунікаційних реалій;

- активізація реалізації просвітницьких проектів, встановлення широкого спектра соціокультурного співробітництва між українськими та зарубіжними освітянськими бібліотеками, закладами освіти, громадськими організаціями, представниками ЗМІ;

- розширення діяльності та популяризація Пункту європейської інформації;

- створення й відкриття музейної експозиції, присвяченої історії ДНПБ;

- популяризація наукової, науково-інформаційної й бібліотечної діяльності ДНПБ у ЗМІ, соціальних мережах тощо.

Реалізація визначених пріоритетів сприятиме трансформації ДНПБ як структурної частини НАПН України в потужний науково-педагогічний соціально значущий інформаційно-комунікаційний центр задля підвищення якості науково-інформаційного супроводу сфери освіти.

РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЗА 2017 РІК ТА ЇХ УПРОВАДЖЕННЯ

*С. М. ЗОЗУЛЯ, кандидат історичних наук,
заступник директора з наукової роботи*

Науково-дослідна робота є важливим складником діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського). Результати наукових досліджень, розроблені вченими установи, важливі не лише для конкурентоздатного функціонування бібліотеки, а й для розвитку мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України, для яких ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського є науково-методичним та координаційним центром.

Упродовж звітнього періоду наукова, науково-організаційна діяльність здійснювалася з урахуванням нової редакції Закону України «Про освіту», Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Стратегії розвитку НАПН України на 2016-2022 роки, Статуту та Стратегії розвитку ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського на 2017-2026 рр., «Положення про порядок планування і контролю виконання наукових досліджень у Національній академії педагогічних наук України», «Положення про науково-дослідну роботу в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського», «Положення про впровадження результатів науково-дослідних робіт у Національній академії педагогічних наук України», «Методичних рекомендацій щодо моніторингу впровадження результатів науково-дослідних робіт Національною академією педагогічних наук України» тощо. Відповідно до зазначеної нормативної бази сформовано мету науково-дослідної роботи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, яка полягає в одержанні й використанні нових наукових знань та впровадженні суспільно корисних наукових результатів досліджень у практику.

У 2017 р. у бібліотеці виконувалося три науково-дослідні роботи на початковому етапі: «Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях» (фундаментальна, термін виконання – 2017-2019 рр., науковий керівник – О. В. Сухомлинська, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, головний науковий співробітник відділу історії освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; номер державної реєстрації теми – 0117U004802); «Науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек як важливого складника освітнього середовища» (прикладна, термін виконання – 2017-2019 рр., науковий керівник – Т. В. Добко, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; номер державної реєстрації – 0117U004804); «Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів» (прикладна, термін виконання

– 2017-2019 рр., науковий керівник – А. В. Селецький, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, номер державної реєстрації – 0117U004803).

Актуальність цих наукових досліджень обумовлена реформуванням освіти в Україні, потребою підвищення якості освіти, підготовкою нової законодавчої бази, а також особливою увагою суспільства до формування національної самосвідомості дітей і молоді, які набувають нового змісту в контексті соціальних, політичних, соціальних змін; необхідністю оптимізації науково-інформаційного забезпечення сфери освіти бібліографічними, реферативними й аналітичними документами з актуальних питань розвитку національної та зарубіжної освіти в умовах інтеграції України у європейський і світовий освітній простір; необхідністю вдосконалення системи науково-методичного супроводу бібліотек освітянської галузі України відповідно до потреб суб'єктів освіти й науки в якісних інформаційних продуктах і послугах, що надаються сучасними бібліотечними комплексами.

У ході початкового етапу фундаментального дослідження «Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях» одержано такі наукові результати: узагальнено й оприлюднено інформацію, аналітичні матеріали про розвиток національної педагогіки й освіти різних періодів існування Української державності задля їх наукового осмислення і впровадження в активний науково-інформаційний обіг, розроблено критерії добору документів, текстів з проблем реформування освіти в незалежній Україні, класифіковано, систематизовано й цілісно представлено документи концептуального характеру – доктрини, концепції, проекти, програми – стосовно розбудови національної освіти і виховання в Україні в період її незалежності 1991 – 2017 рр. Дослідження першого етапу фундаментальної НДР сприяли актуалізації питання щодо відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях, розробленню критеріїв добору та систематизації документів із проблем реформування національної системи освіти за період незалежності України, вивченню питання вдосконалення системи інформаційного забезпечення, популяризації та розкриття галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів через формування матеріалів про внесок видатних педагогів до віртуального інформаційно-бібліографічного ресурсу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського «Видатні педагоги України та світу».

Під час розроблення початкового етапу прикладного дослідження «Науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек як важливого складника освітнього середовища» одержавно низку наукових результатів, зокрема: вивчено й узагальнено вітчизняний і зарубіжний досвід науково-методичної діяльності освітянських бібліотек, набуло подальшого розвитку обґрунтування змісту та напрямів інноваційного розвитку освітянських бібліотек України; отримано комплексне обґрунтування ефективності науково-методичної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, досліджено

тенденції розвитку провідних освітянських бібліотек з метою прискорення процесу трансформації їх у сучасні базові галузеві бібліотечно-інформаційні комплекси та забезпечення інтеграції ресурсів бібліотек у світовий інформаційний простір. Оpubліковано, розповсюджено й упроваджено методичні рекомендації «Патріотичне виховання у шкільних бібліотеках: методи та підходи», статистичний довідник «Провідні освітянські бібліотеки в просторі і часі: моніторинг діяльності», «Довідник науково-інформаційної й видавничої діяльності та основних заходів, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі».

У ході першого етапу прикладного дослідження «Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів» одержано такі наукові результати: узагальнено специфіку фахових інформаційних потреб цільової групи користувачів у документах з актуальних питань розвитку освіти України й зарубіжжя, набуло подальшого розвитку вивчення специфіки та рівня забезпечення користувачів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського бібліографічною, реферативною та аналітичною продукцією та здійснення науково-інформаційного супроводу через розкриття сучасного стану досліджень у розрізі пріоритетних напрямів реформування та інновацій. Оpubліковано, розповсюджено й упроваджено біобібліографічний показник «Творчий доробок Василя Григоровича Кременя в інноваційному розвитку освіти України», електронні інформаційні ресурси: довідковий бюлетень «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки» (вип. V-VI), оприлюднено науково-інформаційні матеріали «Актуальні питання розвитку національної та зарубіжної освіти» тощо.

Дослідження прикладних НДР склали основу для подальшої роботи з розроблення та поглиблення організаційних, теоретичних, методичних і технологічних засад формування бібліотечно-інформаційних ресурсів для освітянської галузі України та науково-методичного забезпечення мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України, визначення особливостей пріоритетних напрямів реформування національної та зарубіжної освіти з урахуванням євроінтеграційних та глобалізаційних процесів, обґрунтуванні перспективних форм науково-інформаційного забезпечення освітянської галузі з питань розвитку освіти в Україні й зарубіжжі.

Основні результати дослідницької діяльності в розрізі зазначених наукових тем відображено в **175** одиницях наукової продукції: виробничо-практичній (у т.ч. методичних рекомендаціях) – **1**; довідковій (у т.ч. показниках) – **3**; науково-інформаційних матеріалах (реферативних, аналітичних, у т. ч. довідковому бюлетені «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки», вип. 5-6) – **21**; зведеній базі даних електронного каталогу «Бібліографічні видання освітянських бібліотек України» – **1**, базі даних «Рідкісні книги» – **1**, інформаційно-бібліографічному ресурсі «Видатні педагоги України та світу» – **1**; статтях (у зарубіжних виданнях – **13**; у фахових наукових виданнях – **33**; у наукових виданнях – **30**; інформаційних

статтях у ЗМІ – **13**; тезах – **61**) та систематизовано в розділі веб-порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського «Науково-дослідна діяльність» (http://dnpb.gov.ua/ua/?post_type=ourpublications).

Продукція, підготовлена в ході виконання наукових досліджень, упроваджувалася на всеукраїнському рівні. Її адресно розповсюджено мережею освітянських бібліотек МОН та НАПН України для практичного втілення наукових результатів НДР у процесі науково-інформаційного забезпечення фахівців у галузі освіти.

Систематично здійснювалося оприлюднення наукових результатів НДР через поширення інформації щодо продукції, зокрема в наукових, науково-методичних, інформаційних, оглядових виданнях, періодичних українських та зарубіжних фахових наукових виданнях («Бібліотечна планета», «Бібліотечний форум», «Вісник Книжкової палати», «Таврійський вісник освіти», «Virtus» (Scientific Journal, Montreal, Canada), «INFOLIB : Ахборот-кутубхона хабарномаси» («Інформаційно-бібліотечний вісник», Нац. б-ка Узбекистану Алішера Навої, Ташкент) тощо), матеріалах науково-практичних заходів, засобах масової інформації, мережі Інтернет, на спеціалізованих виставках («Сучасні заклади освіти», «Інноватика в сучасній освіті»), що забезпечувало їх доступність. Зокрема, отримано диплом лауреата конкурсу «Національне визнання наукових досягнень» IX Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті – 2017» у номінації «Науково-методична розробка для вчителів, викладачів».

Упродовж звітнього року здійснювався моніторинг ефективності впровадження, створених за рахунок бюджетних коштів, результатів наукових досліджень, зокрема шляхом аналізу показників відвідування Електронної бібліотеки НАПН України, веб-порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та використання розміщених рукописів і публікацій. Про що систематично розглядалося на засіданнях відділів, вченої ради бібліотеки, відображено в звіті заступника директора з наукової роботи (протоколи вченої ради: №3 від 27.01.2017; №7 від 24.04.2017; №15 від 29.11.2017), висвітлено на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в рубриці «Упровадження результатів НДР». Використання продукції цільової групою користувачів у практичній діяльності підтверджується довідками про впровадження, актами та іншими документами.

Результати науково-дослідної роботи апробувалися під час участі науковців у **104** науково-практичних заходах, із яких: **54** науково-практичних конференцій (із них – **36** міжнародних), **11** круглих столів, **28** семінарів (у т.ч. постійно діючий науково-методологічний семінар ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського «Наукова бібліотека та якість сучасної освіти»), **2** педагогічні ради, **7** читань (педагогічні, біографічні, бібліотекознавчі тощо), **1** науково-педагогічний лекторій «Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку освіти й науки», **1** вебінар. У рамках заходів виголошено **213** доповідей та виступів.

З метою апробації наукових результатів та їх упровадження в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського функціонують наукові періодичні видання. Наукове продовжуване видання – збірник «Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» (виходить один раз на рік, свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Державної реєстраційної служби України (серія КВ, № 20424-10234Р)). Збірник як продовжуване видання був зареєстрований у Міжнародному центрі ISSN й отримав номер ISSN 2409-0891. Електронні версії видання представлено на веб-порталі бібліотеки на сторінці «Науково-дослідна діяльність» у розділі «Періодичні видання бібліотеки» (<http://journals.dnpb.gov.ua/about/index>). «Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» (вип. 1-6) передано до Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського з метою включення видання у проект «Наукова періодика України» з подальшою індексацією в Google Scholar. Довідковий бюлетень «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки» (виходить двічі на рік). У 2017 р. вийшло два випуски цього видання, які представлено на веб-порталі бібліотеки на сторінці «Інформаційно-аналітична продукція» (<http://dnpb.gov.ua/ua/>).

У 2017 р. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського спільно з Хмельницькою гуманітарно-педагогічною академією започатковано науковий журнал «Науково-педагогічні студії» (виходить двічі на рік). Основна мета видання – оприлюднення результатів науково-дослідних праць науково-педагогічних, наукових працівників, здобувачів вищої освіти з питань історії освіти та педагогіки, науково-інформаційного забезпечення освітянської галузі та розраховано на широку аудиторію науковців і практиків.

Популяризації, підвищенню рейтингу та забезпеченню широкого доступу до результатів наукових досліджень у науково-інформаційному просторі України сприяла реєстрація ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в науковому проекті Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського «Інформаційний портал «Наука України: доступ до знань» (сигла – NRLU0001202), а також створення бібліометричного профілю ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як установи в Google Scholar (<https://scholar.google.com.ua/citations?user=sMHUsOgAAAAJ&hl=ua>, h-індекс – 10, статистика цитувань – 429), реєстрація в Google Академії бібліометричних профілів науковців бібліотеки, які в 2017 р. долучилися до виконання планових наукових тем. Та передусім цьому сприяло оприлюднення наукових результатів в Електронній бібліотеці НАПН України (на сьогодні внесено 274 одиниці наукової продукції).

З метою ідентифікації вчених й авторства досліджень у 2017 р. актуалізувалася реєстрація вчених бібліотеки (загалом 17) у міжнародному реєстрі вчених ORCID (Open Researcher and Contributor ID) та отримання ними цифрових ідентифікаторів. На підставі цього реєстраційного номера науковці забезпечують коректну цитованість своїх статей, можливість подання своїх публікацій у престижні міжнародні наукові видання, можливість формування

особистого рейтингу в Українському індексі наукового цитування (проект НБУВ «Наукова періодика України»), перспективу участі в рейтингах міжнародного рівня та подання заявок на гранти.

У звітному році активізувалася співпраця бібліотеки із закладами освіти, зокрема в контексті проведення переддипломної та виробничої практики студентів (Навчально-науковий інститут Комп'ютерних інформаційних технологій Національного авіаційного університету; Інститут журналістики, Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка та університетський коледж, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова).

Упродовж 2017 р. розширилися рамки співпраці з українськими та зарубіжними громадськими освітніми й бібліотечними організаціями. Зокрема з Всекитайською асоціацією з вивчення спадщини В. О. Сухомлинського, Британською спілкою з історії освіти, міжнародною громадською організацією «Міжнародна академія безпеки життєдіяльності», Українською асоціацією Василя Сухомлинського, Українською бібліотечною асоціацією, Українським біографічним товариством, Малою академією наук м. Києва тощо.

Піднесенню якості наукової роботи, розвитку професійного потенціалу бібліотеки сприяла діяльність вченої ради, науково-експертної ради бібліотеки, ради молодих вчених.

Висновок. Аналіз одержаних результатів досліджень, які мають теоретичне та прикладне значення, показав, що поставлені дослідницькі завдання виконано на належному рівні. Результати науково-дослідної роботи, здобуті на початковому етапі виконання наукових тем, представлені для відкритого доступу споживачів інформації, що сприяє науково-інформаційному забезпеченню освітянської галузі України, впливає на динаміку розвитку освіти, педагогіки, галузевого бібліотекознавства, формування системної діяльності мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України. Наявність продукції, підготовленої під час виконання НДР, у користувачів та в мережі Інтернет підтверджується гіперпосиланнями.

Утім є питання, які є нагальними та потребують вирішення у 2018 році: налагодження міжнародних контактів, співробітництва з профільними установами інших країн, участь у міжнародних проектах, програмах, у роботі професійних міжнародних громадських організацій, активізації міжнародних професійних обмінів, представлення одержаних результатів досліджень у виданнях, що входять до наукометричних баз даних, забезпечення якості, ефективності, результативності та моніторингу отриманих результатів на всіх етапах виконання НДР тощо.

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ В 2017 РОЦІ

*Л. І. СТРАЙГОРОДСЬКА, кандидат історичних наук,
заступник директора з науково-інформаційної та бібліотечної роботи*

Одним із провідних напрямів діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського є науково-інформаційне забезпечення розвитку вітчизняної освіти, педагогіки й психології, фахових потреб науковців НАПН України.

В умовах збільшення обсягів інформації діяльність бібліотеки спрямовується на вдосконалення бібліотечно-інформаційного супроводу національної освіти шляхом формування нового соціокультурного образу книгозбірні, здатної ефективно забезпечувати сучасні потреби користувачів. Бібліотека формує галузеві ресурси, надає вільний і необмежений доступ до інформаційних баз даних та пошукових систем на основі широкого використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій та традиційних бібліотечно-бібліографічних послуг.

Науково-інформаційне забезпечення освіти загалом та науковців НАПН України зокрема передбачає:

- формування галузевого інформаційного ресурсу шляхом комплектування документів, нарощування та вдосконалення баз даних електронного каталогу та науково-педагогічної електронної бібліотеки;
- здійснення оперативного та якісного задоволення інформаційних потреб користувачів застосуванням дистанційних форм інформаційного обслуговування й наданням оперативного доступу до інформаційних ресурсів;
- забезпечення збереження рідкісних і цінних видань як джерельної бази для наукових розвідок з питань історії освіти, педагогіки, психології та вітчизняного підручникотворення, інтенсивне введення їх до наукового обігу та створення цифрових копій;
- активізацію та розширення доступу до українських і світових глобальних інформаційних мереж (наукометричних баз даних - реферативних і повнотекстових, пошукових систем тощо);
- довідково-бібліографічне обслуговування.

Детальніше за кожним із зазначених напрямів: бібліотечний фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як головне джерело задоволення інформаційних потреб фахівців освітянської галузі поповнився на 5949 примірників документів і станом на 01.01.2018 р. становить 583294 примірників, із них 4136 – книжки, брошури, автореферати, посібники тощо та 1813 примірників – періодичні видання. Активно нарощується електронний каталог бібліотеки, до якого впродовж 2017 р. введено 24999 бібліографічних записів і загальний обсяг якого на 01.01.2018 р. становить 380526 бібліографічних записів. Формується науково-педагогічна електронна бібліотека, яка на 01.01.2018 р. містить 2191 повнотекстовий документ.

З метою надання доступу до зазначених ресурсів у бібліотеці діють онлайн послуги, зокрема, електронна доставка документів, замовлення документів через електронний каталог на бронеполіцію, віртуальна бібліографічна довідка, служба «запитай бібліотекаря» (через чат, скайп, електронну пошту, телефон), усього надано 22 віртуальні довідки. Протягом 2017 р. послугою електронної доставки документів бібліотеки скористалися 223 віддалених користувачі, виконано 237 замовлень. Для задоволення читацьких запитів відскановано 1378 сторінок тексту з різних друкованих джерел (49 – книжки, 192 – брошури, 223 – періодичні видання). Попитом користуються статті з періодичних видань, брошури, менше – книжки.

Користувачі бібліотеки відчували значні зручності електронного обслуговування і віддають перевагу електронній доставці документів, що позитивно впливає на кількість дистантних користувачів, оскільки бібліотека як ключовий інформаційний центр розширює сьогодні свої традиційні функції, трансформуючи увесь комплекс послуг для якомога повнішого задоволення потреб різних категорій користувачів, у тому числі й віддалених.

Із метою розкриття змісту та популяризації видань, що становлять науковий об'єкт, співробітниками сектору рідкісних видань підготовлено книжкові виставки: до 100-річчя Української революції (1917–1921); до 165-річчя від дня народження Володимира Павловича Науменка (1852–1919) – українського педагога, філолога, учителя; віртуальну виставку на порталі бібліотеки: «Ян Амос Коменський – фундатор наукової педагогіки»: до 425-річчя від дня народження педагога. У кімнаті-музеї рідкісної книги організовано виставки: до 135-річчя від заснування Київського товариства грамотності (1882), 135-річчя журналу «Киевская старина» (1882-1907), 135-річчя громадської культурно-освітньої організації – Київське товариство грамотності. У рамках науково-педагогічного лекторію в кімнаті-музеї рідкісної книги проводились огляди та презентації, що висвітлюють сторінки історії розвитку та становлення зарубіжної і вітчизняної освіти.

Протягом 2017 р. для формування повнотекстового електронного ресурсу бібліотеки (оцифрування) рідкісних видань психолого-педагогічного та історико-культурного спрямування XIX–XXст. проведено роботу з визначення документів для довготривалого зберігання, зокрема, добір, аналіз читацьких вимог на документи з фонду рідкісних видань, аналітико-синтетичне опрацювання тощо. До колекції науково-педагогічної електронної бібліотеки передано 31 документ. З метою збереження наукового об'єкта, що становить національне надбання, виконано мікрофільмування чотирьох видань (678 аркушів) для страхового фонду документації (СФД), оцифровано 12500 сторінок документів, реставровано сім видань, відновлено книжкові блоки (оправи) - 360 примірників.

Протягом 2017 р. до бази даних «Рідкісні книги» введено 540 бібліографічних записів, загальна кількість яких становить 7940, у тому числі 200 записів видань іноземними мовами.

Активно ведеться робота з розкриття й популяризації фонду бібліотеки, зокрема національного надбання. Інформація про документи розміщується на порталі бібліотеки (рубрика «Для дослідників історії освіти та книгознавства») та в мережі Facebook.

Із метою висвітлення наукових результатів членів НАПН України в інформаційному просторі започатковано проекти «Національна академія педагогічних наук України» та «Наукові праці дійсних членів та членів-кореспондентів НАПН України». Активізовано діяльність щодо організації створення та включення до «Бібліометрики української науки» облікових записів (профілів) GoogleScholar членів НАПН України, які не працюють в її установах, моніторингу внесених профілів учених академії в системі «Бібліометрика української науки» та здійснення відповідного консультування. Щоквартально співробітниками здійснювався та передавався до Президії НАПН України інформаційно-аналітичний моніторинг бібліометричних даних, що відображають науковий доробок учених НАПН України в інформаційному просторі на основі системи «Бібліометрика української науки».

Упродовж 2017 р. інформаційне забезпечення освітянської галузі здійснювалося за допомогою традиційних та інноваційних форм інформаційної роботи, зокрема вибіркового поширення інформації для 14 абонентів, для яких підготовлено 126 інформаційно-бібліографічних списків для групового та індивідуального обслуговування та 23 списки для диференційованого обслуговування керівництва. Підготовлено низку рекомендаційних бібліографічних списків з актуальних питань освіти, педагогіки, психології тощо.

На порталі бібліотеки фахівцями створено рубрику «На допомогу науковим та науково-педагогічним працівникам», де інформацію систематизовано за розділами:

1. Нормативно-правова база.
2. Перелік наукових фахових видань України.
3. Перелік українських журналів, що входять до наукометричних, бібліографічних і реферативних баз даних (EBSCO, Web of Science, Index Copernicus, інші бази).
4. Наукова періодика України з питань педагогіки, психології та освіти.
5. Міжнародні наукометричні бази даних та системи.
6. Оформлення наукових праць (ДСТУ).
7. Міжнародні стилі оформлення публікацій.
8. Бібліографічні, реферативні та інформаційно-аналітичні ресурси: на допомогу науково-педагогічним працівникам - рекомендаційні бібліографічні списки, реферативні ресурси, інформаційно-аналітичні ресурси.

Варто наголосити на ролі книжкових виставок у бібліотечно-інформаційній діяльності, які є презентаційним стендом, що розкриває документні ресурси книгозбірні та є своєрідною візитною карткою. Так, упродовж 2017 р. організовано 58 книжкових виставок: тематичних – 39: «Розвиток освіти в добу Української революції (1917-1921)», «Партнерство

Україна – Японія: освіта, педагогіка, культура», «Світлиця рідного слова: ефективна форма національного виховання дітей і молоді», «Соборність і злагода – умови процвітання України», «Книга і авторське право», «Вільна українська школа» (до 100-річчя виходу педагогічного журналу), «Реформування загальної середньої освіти незалежної України на сторінках часопису "Рідна школа" (до 95-річчя журналу)» тощо; персональних – 19: до ювілеїв видатних постатей України та світу – «Ян Амос Коменський – фундатор наукової педагогіки», «Тарас Григорович Шевченко – духовний символ України, наш великий сучасник», «Захаренко Олександр Антонович – український педагог-новатор, засновник педагогіки співробітництва», «Федір Максименко – людина, вчений, книголюб: до 120-річчя від дня народження видатного українського бібліографа, бібліотекознавця та книгознавця Федора Пилиповича Максименка (1897–1983)»; із них віртуальних на веб-порталі бібліотеки – 5.

Діяльність сучасних учених-науковців НАПН України розкрито через підготовку традиційних і віртуальних виставок, а саме: до 70-річчя від дня народження В. Г. Кременя «Василь Григорович Кремень – видатний учений, державний та громадський діяч», до 75-річчя від дня народження О. Я. Савченко «Відомий учений у галузі дидактики та методики початкової освіти», до 60-річчя від дня народження Г. П. Пустовіта «Пустовіт Григорій Петрович – фахівець у галузі екологічної й позашкільної освіти» та ін.

Традиційною вже стала участь ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського НАПН України в міжнародних виставках (VIII Міжнародна виставка «Сучасні заклади освіти», V Міжнародна виставка освіти за кордоном «World Edu», IX Міжнародна виставка «Інноватика в сучасній освіті – 2017»), що проходять у Київському Палаці дітей та юнацтва, де на виставковому стенді Національної академії педагогічних наук України представлено книжкову виставку «Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського: інформаційне забезпечення інноваційного розвитку освіти і науки» за рубриками: «Історія та реформування національної освіти», «Праці вчених Національної академії педагогічних наук України», «Навчально-методичне забезпечення освітнього процесу», «Продукція ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського: інформаційний супровід освіти». Окрім того, спостерігається тенденція щодо залучення бібліотеки для здійснення інформаційного супроводу науково-практичних масових заходів, організованих установами НАПН України, освітніми закладами тощо, що свідчить про актуальність експозиційно-виставкової діяльності та популярності установи загалом.

Отже, для оперативного та якісного задоволення науково-інформаційних потреб науковців, освітян, педагогів потрібно працювати над удосконаленням та нарощуванням власних інформаційних ресурсів, створенням умов доступу до світового інформаційного простору та планомірного добору якісної інформації із цих ресурсів для потреб розвитку НАПН України, наук про освіту, педагогіки і психології, а відтак розширювати спектр бібліотечно-

інформаційних послуг. Саме така робота сприятиме побудові інноваційної моделі наукової бібліотеки, трансформації її в потужний науково-педагогічний соціально значущий інформаційно-комунікаційний центр завдяки підвищенню якості науково-інформаційного супроводу освіти й науки, бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів, що уможливить, у свою чергу, приєднання науково-інформаційних ресурсів бібліотеки до глобального інформаційного простору.

ТЕЗИ

Секція І

«Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях»

ПРО КРИТЕРІЇ ДОБОРУ І КЛАСИФІКАЦІЇ ДЖЕРЕЛ ДО «АНТОЛОГІЇ ТЕКСТІВ З РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПРОГРАМИ, КОНЦЕПЦІЇ, ПРОЕКТИ (1991-2017)»

*О. В. СУХОМЛИНСЬКА, доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник
сектору сухомлиністики відділу історії освіти*

Впродовж 25-річної історії існування Української держави її освітній простір зазнавав, чи не найбільше з-поміж інших галузей, модернізаційних, трансформаційних змін різного рівня й змісту. Цим змінам передували і супроводжували їх різноманітні законодавчі ініціативи, закони, проекти, концепції, доктрини, інші документи, де в узагальненому вигляді було закумульовано сутність реформаційних процесів, їх мету, завдання, зміст, шляхи реалізації та очікувані результати. Ці матеріали або мали директивний характер, коли виходили з державних органів і установ, або ж дорадчий, ознайомлювальний, а часто й альтернативний характер, коли продукувалися громадськими організаціями чи професійними об'єднаннями.

Нині у своїй сукупності вони являють собою джерельну базу, яка має лягти в основу видання, що готується. Які ж вимоги висувалися до процесу добору і класифікації джерельної бази?

Основоположним критерієм добору є *звернення до певного сегмента освіти, зокрема – загальної середньої освіти*, бо саме її найбільше торкнулися зміни.

Наступний критерій – це *ступінь впливу* на освітні процеси, тобто вони або мали обов'язковий характер і тим самим найбільше впливали на трансформаційні процеси, або ж їхній вплив був опосередкований через альтернативність підходів. До перших належать закони, законодавчі акти, постанови, розпорядження тощо, до інших – документи громадських організацій, окремих осіб.

Важливим критерієм у доборі й класифікації є *змістове наповнення джерел*, тобто добір і аналіз тем, проблем і питань, які порушуються і розв'язуються у відповідних текстах. Відбиралися ті, які охоплювали широке коло питань, носили концептуальний характер, достатній рівень узагальненості.

Наступним критерієм є *повнота* джерельного матеріалу, тобто наскільки у джерелі відображено питання і проблеми, заявлені у назві документа.

Ще один з критеріїв добору джерел – *актуальність* викладених питань і пропозицій, адже документи з'являлися у відповідь на виклики часу та нагальні проблеми.

Часовий вимір є також критерієм для добору й класифікації джерельної бази, який корелювався із політичними і соціально-економічними умовами, що зумовлювали появу тих чи інших документів.

Критерій *паритетності* використання джерел дає можливість представити як документи, що стосуються навчального процесу, так і ті, що розкривають реформаційні зміни у виховному процесі.

Зазначені критерії добору й класифікації джерел мають рамковий характер і є відносно мобільними. Дібрані джерела можуть у процесі подальшої роботи частково змінювати своє місце в структурі дослідження та зазнавати скорочення. Тож добір і класифікація матеріалів тривають.

АНТОЛОГІЯ ЯК ФОРМА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ДЖЕРЕЛ З РЕФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ (1991–2017)

*Л. Д. БЕРЕЗІВСЬКА, доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України, директор ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського, головний науковий співробітник відділу історії освіти*

За роки незалежності України освітяни створили низку документів, які сприяли або мали сприяти розвитку загальної середньої освіти. Нині в ході інтенсивного законотворення доцільно виявити й вивчити концепції, програми, проекти інших нормативних документів; комплексно представити джерела для осмислення організаційно-змістових основ реформування загальної середньої освіти; розкрити маловідомі чи невідомі явища, процеси, що відбувалися в освітньому просторі, особливості поступу педагогічної думки; увести джерела до наукового простору. Однією з форм цілісної репрезентації джерел є антологія (хрестоматія) – збірка вибраних текстів або уривків із творів і документів (програм, концепцій, проектів), представлених у певній логічній послідовності.

Історіографічний пошук засвідчив, що проблему реформування загальної середньої освіти у визначених хронологічних межах у джерелознавчому вимірі більшою чи меншою мірою вивчали українські вчені (О. В. Адаменко, Л. Д. Березівська, Т. Л. Гавриленко, В. В. Галах, Л. В. Кузнєцова, М. М. Зеркаль, М. Е. Пісоцька, О. Я. Савченко, О. В. Сухомлинська та ін.). Проте в українській історіографії відсутня антологія (хрестоматія), присвячена окресленій проблемі.

З'ясовано, що періодичні видання (газета «Освіта», журнал «Рідна школа» та ін.) є цінним джерелом з історії реформування вітчизняної загальної середньої освіти у визначених хронологічних межах. Аналіз виявлених концепцій (державні, альтернативні авторські/колективні, індивідуальні) та проектів інших нормативних документів (державні, альтернативні громадські) засвідчив, що в досліджуваній період нова національна загальна середня освіта розбудовувалася на державному, науковому й громадському рівнях. Зазначені документи, як правило, мають різну побудову, але переважно

всімістять такі складники: структура, мета, зміст загальної середньої освіти, типи середніх навчальних закладів, принципи освіти й виховання тощо.

Визначено типи документів (державні, альтернативні громадські) для антології: *концепції* розвитку української школи (загальної середньої освіти; державного стандарту (за предметним підходом); профільного навчання; дошкільної освіти; спеціальної освіти; виховання особистості чи підростаючого покоління, дітей та молоді тощо, національного, громадянського, естетичного, національно-патріотичного виховання; позакласної виховної роботи; літературної, хімічної, біологічної, історичної, природничо-математичної, валеологічної, екологічної освіти; вивчення української мови, інформатизації освіти, викладання іноземних мов тощо; трудової підготовки учнів; розвитку освіти національних меншин; українського народознавства тощо); *програми* (розвитку освіти, розвитку й функціонування української мови, «Діти України», патріотичного виховання громадян тощо); інші *державні нормативно-правові документи* (закон про освіту, про загальну середню освіту, про мови, національна доктрина розвитку освіти тощо); *проекти документів* (статут школи, середньої загальноосвітньої школи тощо).

Аргументовано *критерії добору документів* до антології: державний характер документів, що сприяли розвитку загальної середньої освіти; альтернативний статус до державних (індивідуальні чи колективні); відомчий підхід (міністерський, академічний, університетський тощо) і *впорядкування дібраних текстів*: вибіркового підходу (представлення обраного педагогічного явища через відповідну вибірку); хронологічний підхід (упорядкування документів у хронологічній послідовності у визначених межах); цілісний підхід (структурована єдність антологічних текстів); аксіологічний підхід (репрезентація певних освітніх цінностей).

Пропонована антологія має подати джерела, що відображають розвиток загальної середньої освіти й української педагогічної думки в незалежній Україні, для посилення дослідницького інтересу до вивчення й інформаційного забезпечення окресленого феномену.

БІОБІБЛІОГРАФІЧНІ ПОКАЖЧИКИ ЯК ВИД НАУКОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

*Л. І. СТРАЙГОРОДСЬКА, кандидат історичних наук,
заступник директора з науково-інформаційної та бібліотечної роботи,
старший науковий співробітник відділу історії освіти*

Головною метою діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України є проведення досліджень із питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, інформаційної діяльності, педагогічного джерелознавства, біографістики, історії освіти, сухомлиністики та сприяння здійсненню наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки, психології тощо. Результатом науково-дослідної роботи є підготовка наукової продукції, зокрема, монографій, практичних посібників і

методичних рекомендацій, довідників. Значну частину видань становлять бібліографічні посібники (науково-допоміжні, рекомендаційні, біобібліографічні), які виходять у серіях: «Видатні педагоги України та світу», «Академіки НАПН України», «Ювіляри НАПН України», «Майстри бібліотечної справи».

У рамках виконання фундаментального наукового дослідження «Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях» (2017-2019 рр.) з-поміж іншої продукції ґрунтовною працею є біобібліографічний покажчик «Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження».

У поточному році розроблено план-проспект біобібліографічного покажчика «Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження», в якому визначено основні розділи та допоміжний апарат. Проаналізовано джерельну базу, бібліографічні видання, що були підготовлені та надруковані у попередніх роках, зокрема (1978, 1987, 2001, 2008, 2013 рр.). Досліджено наукові праці, окремі видання тощо про видатного педагога та перевидання його творів за останні три роки (2013-2016). У процесі аналізу існуючих видань встановлено відсутність ґрунтового й комплексного інформаційного видання, яке повністю відображало б бібліографію праць, окремих видань, рецензій на твори та праць про життя й діяльність педагога за визначений період. Констатовано, що особливу увагу слід звернути на електронні інформаційні ресурси задля забезпечення широкого й оперативного віддаленого доступу до творчої спадщини В. О. Сухомлинського.

Отже, заплановане видання відображатиме цілісний значущий творчий доробок видатного українського педагога та праці присвячені вивченню життя, діяльності та педагогічних ідей вченого за період з 1945 по 2017 рік, що сприятиме популяризації його творчості як в Україні, так і за її межами.

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ОСВІТУ»: ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕФОРМИ

С. В. ЛАПАСНКО, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, вчений секретар бібліотеки, старший науковий співробітник відділу історії освіти

5 вересня 2017 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про освіту». Результатом прийняття Закону є створення системи освіти нового покоління. Основні напрями реформи відповідно до нового Закону:

12-річна школа трьох рівнів. Діти йтимуть до школи не пізніше 7-річного віку і вчитимуться 12 років. Середня освіта поділитиметься на початкову (1-4 класи, чотири роки), базову (5-9 класи, п'ять років) і профільну (9-12 класи, три роки). Профільна школа може бути професійною або академічною.

Оцінювання знань: тестування після кожного етапу. Знання учнів перевірятимуть після закінчення кожного з етапів навчання рівня базової середньої освіти за допомогою державної підсумкової атестації; за її

результатами школяра зараховуватимуть на наступний освітній рівень. Після 4 класу це буде моніторинг за допомогою тестування, а після 9 – повноцінне зовнішнє незалежне оцінювання.

Компетентності – знання та вміння для життя: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність; інші компетентності, передбачені стандартом освіти.

Форми здобуття освіти: інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева); індивідуальна (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж, на робочому місці (на виробництві); дуальна. Особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної (офіційне підвищення рівня освіти), неформальної (підвищення рівня освіти поза офіційною системою підвищення кваліфікації – тренінги, гуртки, курси тощо) та інформальної освіти (самоосвіта).

Мова навчання. Заклади освіти забезпечують обов'язкове вивчення державної мови, зокрема, заклади професійної, фахової передвищої та вищої освіти – в обсязі, що дає змогу провадити професійну діяльність в обраній галузі з використанням державної мови. Учням і студентам національних меншин і корінних народів гарантується право на навчання рідною мовою. А для його реалізації створюватимуться окремі класи.

Інклюзивна освіта. Заклади освіти за потреби утворюють інклюзивні та/або спеціальні групи і класи для навчання осіб з особливими освітніми потребами. У разі звернення такої особи або її батьків група або клас утворюється в обов'язковому порядку. Якщо це необхідно, діти з особливими потребами можуть іти до школи пізніше й навчатися довше. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування утворюють інклюзивно-ресурсні центри з метою забезпечення реалізації права на освіту та психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами.

Складники та рівні освіти: дошкільна освіта; повна загальна середня освіта трьох рівнів, спеціалізована освіта; професійна (професійно-технічна) освіта трьох рівнів: початковий, базовий, вищий; фахова передвища освіта; вища освіта (початковий рівень (короткий цикл); перший (бакалаврський) рівень; другий (магістерський) рівень; третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти; науковий рівень вищої освіти; позашкільна освіта; освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта.

Освіта дорослих та підвищення фахового рівня: післядипломна освіта; професійне навчання працівників; курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації; безперервний професійний розвиток; стажування; будь-які інші складники, що передбачені законодавством, запропоновані суб'єктом освітньої

діяльності або самостійно визначені особою. Ці послуги зможуть надавати різні державні, комунальні та приватні установи, а також громадські організації, які матимуть відповідну ліцензію. Вчителі мають підвищувати свою кваліфікацію не один раз на 5 років, а щорічно; це може бути й кілька різних установ, час навчання в яких має становити не менше 150 годин за 5 років.

Трирічний бакалаврат і дворічна магістратура, вступ до якої здійснюватиметься за підсумками зовнішнього незалежного оцінювання.

Академічна доброчесність, порушеннями якої вважаються плагіат, самоплагіат (коли людина видає свої старі наукові результати за нові), фабрикація чи фальсифікація даних, списування, обман, хабарництво та необ'єктивне оцінювання.

Зміни в управлінні навчальними закладами: більше джерел фінансування освіти, збільшення зарплат учителям, добровільна сертифікація вчителів, створення освітніх округів, автономія шкіл і більша свобода вчителя, вибори директора максимум на 12 років, інформаційна прозорість: витрати школи – у режимі онлайн (оприлюднення кошторису і фінансовий звіт).

Нова система освіти запроваджуватиметься поступово: початкова школа запрацює з 1 вересня 2018 року, базова – з 1 вересня 2022 року і профільна – з 1 вересня 2027 року. Проте, щоб закон запрацював повною мірою, потрібно ухвалити ще багато документів: закони про середню освіту, про професійну освіту, зміни до Податкового і Митного кодексів України та інші акти, а також утворити чи реорганізувати органи управління, передбачені новим освітнім законодавством.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ: БІБЛІОГРАФІЧНИЙ КОНТЕКСТ

*С. В. ТАРНАВСЬКА, кандидат історичних наук,
завідувач відділу історії освіти*

В умовах загострення внутрішніх суперечностей, складної зовнішньополітичної ситуації та напруженої боротьби за збереження суверенності й територіальної цілісності нашої держави особливої актуальності набувають проблеми виховання громадянина-патріота України. В Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015) наголошується, що серед виховних напрямів патріотичне та громадянське виховання є стрижневими й основоположними, відповідають нагальним вимогам і викликам сучасності, закладають підвалини для формування свідомості нинішніх та прийдешніх поколінь.

У Державній науково-педагогічній бібліотеці України ім. В. О. Сухомлинського розроблений та активно впроваджується план заходів щодо реалізації зазначеної Концепції. Пріоритетне місце національно-патріотична тематика посідає у науково-дослідній роботі установи. Зокрема, у рамках виконання НДР «Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях» (2017–2019) серед

іншої продукції *розпочато підготовку* науково-допоміжного бібліографічного покажчика «Національно-патріотичне виховання в Україні».

За звітний період *проаналізовано* нормативно-правові документи та літературу з окресленої проблематики періоду 2014–2015 рр. (частково – 2016–2017 рр.); *розроблено* план-проспект видання, в якому *обґрунтовано* актуальність, мету, завдання дослідження, хронологічні рамки пошуку та добору матеріалів, структуру їх систематизації; *здійснено* науково-бібліографічне опрацювання збірників документів, монографій, навчальних та методичних посібників, періодичних, продовжуваних видань, авторефератів дисертацій, матеріалів конференцій; *сформовано й класифіковано* джерельну базу дослідження за хронологічним підходом та принципом верховенства права; *систематизовано* історіографічні матеріали відповідно до рівнів освіти. *Виокремлено* літературу, присвячену питанням військово-патріотичного виховання молоді, волонтерської та добровільної діяльності національно-патріотичного спрямування, що є відповіддю на виклики часу. Окрему *увагу приділено* проблемам формування національної свідомості та патріотичних цінностей особистості у творчій спадщині видатних українських педагогів. Загалом бібліографічні відомості згруповано за вісьмома тематичними розділами.

У результаті здійсненої науково-дослідної роботи *встановлено* відсутність ґрунтового й комплексного бібліографічного видання, яке б відображало сучасні тенденції національно-патріотичного виховання в Україні; *виявлено* зростання уваги до питань відновлення історичної пам'яті українського народу, виховання патріотичних почуттів, любові до Батьківщини, поваги та шанобливого ставлення до національних цінностей, історико-культурного надбання, традицій, звичаїв; формування громадянської культури й культури демократії, вивчення державотворчого досвіду як важливого складника виховання патріотично свідомих громадян. *Доведено*, що бібліографічна продукція є важливим вторинним джерелом інформації для реалізації ефективного виховного процесу, здійснення подальших наукових розвідок, практичних і методичних розробок з національно-патріотичної тематики.

ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ 1917–1945 РР. У ФОНДІ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

*О. Б. БОНДАРЧУК, завідувач відділу наукової
організації та зберігання фонду*

Дослідження періодики в цілому та педагогічних часописів зокрема становить великий науковий інтерес для дослідників історії освіти й педагогіки і є актуальним завданням сучасної історичної, історико-педагогічної науки, з метою системного підходу до вивчення минулого та відтворення хроніки тогочасних освітніх процесів.

Метою дослідження є **аналіз та введення в науковий обіг** вітчизняних періодичних видань 1917–1945 рр. з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухо-

млинського, **виявлення** публікацій, фактологічних відомостей та фактографічної інформації, **забезпечення** інформаційних потреб наукових досліджень з історії освіти, педагогіки і психології.

На основі опрацьованої джерельної бази визначено напрями і методи дослідження, а також критерії добору документів.

Здійснено видову класифікацію періодичних видань, *виокремлено* інформаційно-нормативні (бюлетені), наукові, науково-практичні, громадсько-політичні, дитячі видання. *Виявлено*, що деякі журнали, зокрема, «Новим шляхом» (Краснодар), «Наш родный край» (Мукачево), «Пути коммунистического просвещения» (Сімферополь) є маловідомими у науковому середовищі проте є надзвичайно цікавими і цінними з точки зору дослідження розвитку національної освіти на не україномовних територіях.

У процесі дослідження *визначено*, що зазначений проміжок часу охоплює історичні події, що пов'язані із національно-демократичним, духовно-культурним піднесенням українського народу, а також із розвитком національної освіти і педагогіки в добу Української революції (1917–1920 рр.), розвитком ідей педоцентризму й трудової школи українізації в ранній радянський період (1920–1930 рр.), уніфікації, радянзації освіти, комуністичного виховання в радянську добу (1931–1945 рр.).

Виявлено, що на сторінках часописів розкриваються теоретичні й методичні засади реформування й модернізації освітньої галузі в Україні та історико-культурні процеси означеного періоду. Зміст педагогічних часописів формувався шляхом тісного зв'язку із науковцями, учителями-практиками, культпросвітниками, дітьми. У своїх дописах автори розкривали досвід втілення ідей тогочасного розвитку педагогіки, освіти й виховання безпосередньо в освітніх закладах.

За результатами здійсненого дослідження *зроблено висновок*, що вітчизняні педагогічні видання є важливим джерелом для історичних розвідок у галузі історії педагогіки та розбудові національного освітньо-виховного простору.

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА РЕФОРМАТОРА ОСВІТИ МИНУЛИХ ЧАСІВ Н. Д. ЛУБЕНЕЦЬ В ДОКУМЕНТАХ З ФОНДУ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

*В. Ю. КЕМПЕ, завідувач сектору обслуговування, соціокультурних
комунікацій та міжнародних зв'язків відділу науково-документного
забезпечення та соціокультурної діяльності*

Сучасна освіта спрямована на розв'язання актуальних завдань, які забезпечать оновлення її змісту та методів. Реалізація цих завдань потребує не лише створення нових виховних технологій, але й використання здобутків просвітителів минулого. Інформаційне забезпечення розвитку вітчизняної педагогічної освіти, науки і практики, фахових потреб науковців і практиків освітянської галузі України є головною метою діяльності ДНПБ України

ім. В. О. Сухомлинського. У фонді бібліотеки зібрано книжки з питань освіти та виховання, які мають велике наукове, історичне та культурне значення. Перлинами фонду можна вважати прижиттєві видання творів, наукових праць видатних педагогів України. Серед них почесне місце займають праці Наталії Дмитрівни Лубенець, що увійшла до плеяди визначних українських жінок-педагогів як активний громадський діяч, автор багатьох педагогічних праць, перший і незмінний редактор журналу «Дошкольное воспитание», голова Товариства народних дитячих садків у місті Києві. У 2017 році виповнилось 140 років від дня народження Наталії Лубенець.

У рамках НДР «Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях», вивчалась педагогічна спадщина реформатора освіти минулих часів Н. Д. Лубенець, з питань виховання як складової всього освітнього процесу. За результатами дослідження *встановлено*, що праці педагога, які зберігаються у бібліотеці, – це не тільки історія вітчизняної педагогічної думки, а психолого-педагогічний змістовий аналіз особливостей виховання дітей дошкільного віку та підготовки їх до школи. *Доведено*, що праці науковця надзвичайно актуальні у контексті «Концепції Нової української школи», адже саме дошкілля визначене висхідною ланкою в системі неперервної освіти в Україні. *Проаналізовано* наявність у працях Н. Лубенець досліджень, щодо забезпечення єдності і наступності освітньо-виховної роботи в дитячому садку і школі, а саме: підтримка та зміцнення фізичного здоров'я дітей; встановлення доброзичливих взаємин між вихователем (учителем) та дитиною; відповідна організація діяльності дітей, яка передбачає продовження школою виховного процесу, розпочатого у дитячому садку. На основі аналізу праць Н. Лубенець звернуто увагу на актуальність її робіт на сучасному етапі нововведень у сфері освіти в державі. Праці Наталії Лубенець, які зберігаються у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, свідчать, що в найскладніші часи для розвитку вітчизняної освіти вона боролася за розбудову нової, демократичної української національної школи.

НАПРЯМИ СПІВПРАЦІ ФОНДУ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ДНПБ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО З ОСВІТНЬО-ВИХОВНИМИ ЗАКЛАДАМИ

Л. В. СТАРИКОВА, науковий співробітник відділу історії освіти

Читальний зал Фонду Василя Олександровича Сухомлинського, який розпочав роботу в 2003 р., за час своєї діяльності зробив помітний внесок у популяризацію творчої спадщини педагога. Йдеться про зібрання і накопичення джерел – праць В. Сухомлинського, а також різноаспектної літератури про його доробок та про нього, як непересічну особистість.

Останнім часом важливе значення в роботі Читального залу надається співпраці із закладами освіти різного рівня м. Києва, Київщини, а також з освітньо-культурними організаціями і установами усієї України. Ця співпраця

виступає нині однією з головних його інформаційно-популяризаторських функцій і передбачає всебічне висвітлення матеріалів Фонду В. О. Сухомлинського у лекціях, повідомленнях, екскурсіях, інформативних довідках, демонстраціях кіно- і фото-документів тощо. У цьому процесі беруть участь вчителі шкіл, вихователі дошкільних навчальних закладів, викладачі вищих навчальних закладів, переважно педагогічних, студенти та магістри, слухачі курсів підвищення кваліфікації вчителів, працівники шкільних бібліотек.

Так, учителі київських загальноосвітніх навчальних закладів (ЗОШ № 231), які творчо використовують творчу спадщину В. Сухомлинського у своїй роботі, відвідують Читальний зал Фонду В. О. Сухомлинського, де їм надається докладна інформація про художні мініатюри, складені педагогом, та про відповідну методичну літературу.

Вихователі дошкільних закладів м. Києва, м. Бровари, які розгортають свою роботу, відштовхуючись від ідей В. Сухомлинського, демонструють інсценізації його художніх мініатюр у стінах бібліотеки.

Викладачі вищих педагогічних навчальних закладів (Київського університету імені Бориса Грінченка, Національного педагогічного університету імені В. П. Драгоманова) проводять лекції, що супроводжуються джерельними матеріалами та відеоінформацією. Магістрам цих закладів розповідають про творчу майстерню педагога, ознайомлюють із стилем його роботи, колом його наукових інтересів.

Особливою категорією, з якою співпрацює Фонд В. О. Сухомлинського, є слухачі курсів підвищення кваліфікації (Київського університету імені Бориса Грінченка), які шукають відповіді на актуальні питання сьогодення в ідеях педагога.

Співпраця Фонду В. О. Сухомлинського не обмежується лише стінами Читального залу – започаткований і зворотній зв'язок. Співробітники відвідують уроки, що проводяться за художніми мініатюрами, написаними педагогом (школа № 231), виступають на конференціях з популяризацією Фонду і Читального залу (Броварська загальноосвітня школа № 2), входять до складу журі конкурсів тощо.

Пріоритетним завданням Читального залу Фонду В. О. Сухомлинського є розширення і поглиблення співпраці зі школами та іншими установами й організаціями, залучення їх до більш тісної співпраці.

ЗАКОНОДАВЧО-ПРАВОВЕ ПІДГРУНТЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ТА ДЕРЖАВНІСТЬ У ЗМІСТІ ПОНЯТЬ І ТЕРМІНІВ

Н. М. КРОПОЧЕВА, науковий співробітник відділу історії освіти

У процесі бібліографічного пошуку та добору джерел інформації для науково-допоміжного бібліографічного покажчика «Національно-патріотичне виховання в Україні» зібрано та систематизовано нормативно-правові

документи, що визначають пріоритетні напрями національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, забезпечують налагодження ефективної роботи органів державної влади і громадських інститутів на всеукраїнському, регіональному та відомчому рівні.

Розглянуто національно-патріотичний зміст законодавчо-правового дискурсу, який охоплює хронологічний відрізок 2014–2015 рр. Зазначено, що саме цей історично короткий, але політично, ідеологічно та соціально насичений сутнісними зрушеннями в житті країни період, репрезентує значний масив джерел національного та патріотичного спрямування, з-поміж яких виділено нормативно-законодавчі акти, затверджені Верховною Радою, Президентом України, Кабінетом Міністрів, Міністерством освіти України, що відображають цілісну в своїй аксіологічній направленості модель національно-патріотичного виховання, в структурі якої представлено різнорівневі змістові компоненти: концепції, комплексні програми, методичні рекомендації, що вимагають переосмислення організаційних і наукових підходів до виховання патріотизму як найважливішої складової суспільної та індивідуальної свідомості. Зазначено, що в законодавчій діяльності Верховної Ради України та Указах Президента важливий сегмент посідають документи з відновлення історичної пам'яті про державницькі традиції України, увічнення пам'яті визначних персоналій, що уособлюють освітню, духовну, націєтворчу складову державницько-правової розбудови України.

Зроблено висновок, що головні виховні орієнтири нормативно-правових актів спрямовані на інтегративну єдність національних, загальнолюдських цінностей. Виявлено зміщення акцентів в термінологічному підході до становлення національно-патріотичного виховання. Зокрема, у Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки простежено зміну семантичного навантаження в системі понять «населення – громадяни – єдина політична нація», що обумовлено об'єктивними чинниками консолідації громадянського суспільства в рамках становлення сучасних трендів українського суспільства: пробудження громадянської ініціативи, становлення громадських рухів патріотичного характеру, волонтерської діяльності. Констатовано, що саме в зазначений період національно-патріотична рефлексія поступово стає головним ідеологічним елементом нормативно-законодавчих державних актів України, яка коригується з національним змістом та становленням патріотичних цінностей особистості.

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНИЙ РЕСУРС «ВИДАТНІ ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ ТА СВІТУ» – ДЖЕРЕЛО ЗАДОВОЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ КОРИСТУВАЧІВ

*Т. С. ПАВЛЕНКО, науковий співробітник відділу науково-документного
забезпечення та соціокультурної діяльності*

XXI століття – століття освіти. У сучасних умовах динамічного розвитку суспільства, постала потреба в постійному й швидкому відновленні знань,

самостійному оволодінні ними. Актуалізуються питання повторного звернення до першоджерел, до нового осмислення, прочитання спадщини окремих педагогів-мислителів.

Вагомою складовою фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського є праці видатних педагогів, найвпливовіших мислителів, письменників-просвітителів. Інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» популяризує кращі здобутки вітчизняної та зарубіжної педагогічної та психологічної наук й освіти шляхом консолідації інформації про визначних осіб, висвітлює їх життєвий і творчий шлях, втілює їх ідеї в практику. Аналіз праць і життєвого шляху педагогів, які зробили вагомий внесок у розвиток освіти і науки і, яких свого часу не було належно оцінено, залишається актуальним і нині.

У процесі дослідження *встановлено*, що інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» складається з 48 персоналій і сприяє розкриттю фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, інформаційному забезпеченню дистантних користувачів.

Проаналізовано відвідування сторінок інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу», *проведено* бліц-опитування серед користувачів бібліотеки. *Визначено*, що створення повнотекстових документів є важливою формою дистанційного обслуговування користувачів.

Доведено, що висвітлення життя та діяльності педагогів, освітніх діячів у науково-педагогічному просторі є одним із провідних напрямів у формуванні галузевого науково-інформаційного ресурсу, актуальність якого зумовлена необхідністю забезпечення максимального задоволення інформаційних потреб користувачів й залежить від систематичного поповнення новими матеріалами, популяризації серед науковців та освітян, й комфортного дистанційного обслуговування користувачів.

Можна стверджувати, що формування вищезазначеного ресурсу дозволяє в кінцевому підсумку створення багатогранного інформаційно-бібліографічного ресурсу в електронній формі як вагової складової електронної бібліотеки ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, що розкриває педагогічну спадщину вчених, і дає змогу віддаленим користувачам підвищувати якість своїх наукових досліджень.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ АНОТУВАННЯ РІДКІСНИХ ВИДАНЬ З ФОНДУ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

І. О. ОРИЩЕНКО, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник сектору рідкісних видань відділу наукової організації та зберігання фонду

Однією з важливих складових збереження книжкових надбань України, зокрема у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, є забезпечення зручного доступу читачів до ресурсів бібліотеки. Перелік оцифрованих рідкісних видань з фонду книгозбірні потребує науково-інформаційного

апарату для оптимізації здійснення наукового пошуку. Аналітико-синтетичне опрацювання видань та створення анотацій забезпечують можливість дослідників та освітян ознайомитись зі стислою характеристикою змісту видання.

Опрацьовані видання *згруповано* за такими видами: педагогіка, психологія, підручники та посібники. Їх тематика відображає виклики, що постали перед суспільством ХІХ – початку ХХ ст. *Визначено*, що в умовах масштабних реформ та становлення єдиної системи шкільної освіти ХІХ – початку ХХ ст. з'явилося чимало праць, присвячених реформуванню існуючих навчальних закладів, форм та методів викладання, пошуку нових підходів до розвитку особистості. Увага громадськості була спрямована на пошук шляхів створення народної школи, підвищення культурно-освітнього рівня населення. Широко популяризувалася думка про те, що нова система навчання та виховання має враховувати вікові фізичні, інтелектуальні та психологічні особливості кожної дитини для гармонійного розвитку особистості, а також суспільно-економічні умови, щоб випускники навчальних закладів володіли знаннями і навичками, необхідними для самореалізації. В окремий напрям виділяється розробка методів роботи з дітьми, які мають особливі потреби (зокрема, про це писали В. Кащенко, Н. Лаговський, А. Крогіус). Дослідники-психологи приділяли значну увагу віковій та гендерній психології. Зокрема, П. Ф. Каптерев у циклі публічних лекцій на основі порівняльної характеристики жіночої та чоловічої психології обґрунтовує твердження про статеву рівність. Важливим чинником було надання дитині права на емоційність, індивідуальність, визнання особливостей її психології.

Впродовж другої половини ХІХ – початку ХХ ст. активно розробляються підручники і посібники для навчальних закладів різних типів за напрямками: мова та література, історія, математичні науки, географія, біологія та природознавство, фізика. *Встановлено*, що підручники з математики, створені А. П. Кисельовим, та праці з історії М. І. Карєєва не втратили своєї актуальності й сьогодні. Важливо зазначити, що у даний період створюються і впроваджуються у програмах шкіл різних типів україномовні підручники, зокрема «Учебник географії» Омеляна Калитовського (Львів, 1900), та «Арифметика...» Олександра Кониського (Полтава, 1907). Важливе значення для становлення шкільної освіти в Україні мали підручники та методичні матеріали, розроблені Т. Лубенцем (у тому числі його задачник, розроблений за принципом відповідності умов задач повсякденній діяльності).

На основі проведеного дослідження *констатовано*, що різнобічне вивчення опрацьованих документів сприятиме розвитку історико-педагогічних досліджень та популяризації культурної спадщини минулого.

**ВИДАННЯ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ
КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ З ФОНДУ
ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

*Р. І. ПАЛІЙЧУК, завідувач сектору рідкісних видань
відділу наукової організації та зберігання фонду*

Аналізуючи документний фонд рідкісних видань в рамках НДР з'ясовано, що обсяг україномовної дитячої літератури, виданої до 1917 р., у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського досить обмежений, оскільки урядова політика заохочувала насамперед видання російськомовних книжок для дітей. Досліджено, що суспільно-політичні процеси на українських землях, зокрема українська революція 1917 – 1921 рр., мали значний вплив на дитячу книгу, її сприйняття та завдання, які перед нею ставилися, висвітлено історичний розвиток національної дитячої книжки, проаналізовано джерельну базу дослідження та відображення аспектів питання в науковому доробку фахівців з літературознавства, мовознавства, педагогіки та психології. Встановлено, що зважаючи на актуальність питання й дискусійність окремих його аспектів, зокрема термінологічного та методологічного, різні напрями дослідження дитячої літератури широко висвітлюються в науковому доробку фахівців з педагогічних, літературознавчих та психологічних дисциплін. До сучасної концепції української літератури для дітей та визначення її місця в загальному літературному процесі звертаються у своїх статтях Т. Кремінь, Р. Стаднійчук. Термінологічні та концептуальні аспекти дитячої літератури розглядає О. Папуша, у дослідженнях І. Луценко, А. Подолинного та Б. Чайковського розглянуто етапи розвитку української дитячої літератури впродовж ХІ – ХVІІІ ст. У статті О. Січкара проаналізовано основні тенденції розвитку української дитячої літератури та сучасний стан видавництва й наукового дослідження української дитячої книги, В. Кизилова проаналізувала наявні у сучасному літературознавстві підходи до розуміння терміна «дитяча література», визначення функцій та змісту дитячої книжки і зробила висновок, що дитячою можна вважати літературу художнього спрямування, орієнтовану на інтереси дитини, задоволення її естетичних потреб та сприяння формуванню світогляду та особистості дитини.

За результатами аналізу спеціалізованої літератури та дитячих видань з фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського зроблено висновок, що розвиток дитячої літератури нерозривно пов'язаний із загальними культурно-просвітницькими тенденціями в українському суспільстві. Разом з тим сприйняття дитини як зменшеної копії дорослого відійшло в минуле. Широка тематика творів та специфіка їх художнього оформлення свідчать про всебічну увагу письменників до потреб дитини з урахуванням її вікових особливостей.

ЧАСОПИС «НОВА ШКОЛА» В КОНТЕКСТІ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

*В. М. ІВАЩЕНКО, старший науковий співробітник
відділу наукової організації та зберігання фонду*

Особливого значення в умовах сьогодення відіграють дослідження проблем розвитку вітчизняної освіти й педагогічної думки в педагогічній пресі минулого, адже саме вона була найбільш оперативним і чи не єдиним джерелом інформації, пропаганди нових знань, ідейного впливу на широкі верстви населення України.

У процесі науково-дослідної роботи опрацьовано документний ресурс. Проаналізовано періодичні видання 1917–1930 рр. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, з метою виявлення публікацій, фактологічних відомостей та фактографічної інформації. Матеріали психолого-педагогічних часописів зазначеного періоду дають змогу простежити етапи становлення української державності, що відображали на своїх сторінках законодавчі й концептуальні засади розвитку освіти новостворених державних інституцій зазначеного періоду. Реконструючи процес розвитку педагогічної періодики в Україні за часів Центральної ради, Гетьманської держави, Директорії, УНР, можна зрозуміти певний алгоритм відкриття (поновлення), функціонування та закриття педагогічних друкованих органів у 1917–1920 рр., що відобразилося, зокрема, на журналі «Нова школа».

Встановлено, що педагогічний часопис «Нова школа» (1918 р.) став поновленим виданням журналу «Педагогічний журнал для вчителів початкових шкіл Полтавщини», який видавався Полтавським земством для вчителів народних шкіл Полтавської губернії з серпня 1914 р. до грудня 1917 р. Вибір об'єкта для дослідження *аргументовано* необхідністю акцентувати увагу на регіональному аспекті, *охарактеризовано* проблемне поле публікацій освітньої тематики, визначено варіанти їх розв'язання. З'ясовано, що завданням часопису «Нова школа» було впровадження в життя методів нової школи, ознайомлюючи читачів з новими течіями в педагогіці. Особлива увага приділялась дитині в усіх її проявах, зокрема, психології дитячого віку й справі дошкільного виховання. На сторінках часопису друкувалися письменники, митці, освітні діячі Полтавщини: В. Чередниченко, М. Карінцев, Л. Кротевич, П. Левченко, О. Немировський, М. Рудинський, Ф. Чайківський. У публікаціях домінувала думка про те, що в розбудові системи національної освіти велике значення має насамперед ідеологія «народної школи», від якої залежать усі галузі як духовної (релігія, наука, мистецтво), так і матеріальної культури народу. Зроблено висновок, що педагогічний часопис, незважаючи на короткий час функціонування (у 1918 р. вийшло 5 номерів), сконцентрував на своїх сторінках значний інтелектуальний потенціал громадських і педагогічних діячів того часу, які намагалися популяризувати й поширювати інноваційні ідеї, що впливали на становлення нової моделі української загальноосвітньої школи.

НАУКОВЕ ОПРАЦЮВАННЯ ІНШОМОВНИХ ВИДАНЬ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.: ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ

*О. В. ДРОНІШКЕВИЧ, науковий співробітник
відділу наукової організації та зберігання фонду*

Видання іноземними мовами XIX–початку XX ст. становлять інформаційний потенціал для вивчення історії педагогічної науки. Аналітико-синтетичне опрацювання та введення їх до електронного каталогу бібліотеки, розширює доступ дослідникам до наукового доробку, підвищує якість та оперативність пошуку інформації.

У результаті наукового опрацювання документів *виявлено* праці, присвячені ідеям та основним положенням вільного виховання, народній та професійній освіті в європейських країнах (Франція, Німеччина, Велика Британія, Бельгія, Швейцарія), методиці викладання шкільних дисциплін. *Розкрито* творчу спадщину видатних представників реформаторського руху в педагогіці (В. А. Лая, В. Райна, Г. Кершенштейнера), які висвітлювали основні напрями розвитку педагогіки в Німеччині кінця XIX ст.

В електронному каталозі *продовжено оприлюднення* книжкових знаків (есклібрисів, печаток, автографів тощо), що дозволяє ідентифікувати окремі примірники рідкісних книг, встановити власницьке походження або приналежність до бібліотечного зібрання чи книжкової колекції. Зокрема *наведено* основні елементи та факультативні відомості, серед яких – автори, редактори, перекладачі, видавництва, типографії тощо, шляхом наукового анутовання *розкрито* зміст зазначених видань.

Розпочато роботу з виявлення та реконструкції книжкових колекцій у ході якої з'ясовано, що понад третину іншомовних видань XIX – початку XX ст. складають документи з особистої бібліотеки українського педагога та методиста-математика М. М. Володкевича (1860–1924), що відіграє значну роль у вивченні особистості її власника, його історичного середовища. Дослідження зазначених видань слугуватиме підґрунтям для подальших наукових розвідок.

Окрім видань з особистої бібліотеки М. М. Володкевича, у фонді *виявлено* та *розкрито* зміст документів з бібліотеки Жіночої гімназії Н. Я. Грегорцевич, Педагогічного музею Київського учбового округу, Харківської центральної бібліотеки з питань народної освіти, Харківського товариства поширення в народі грамотності, з іноземних бібліотек, зокрема Library of Congress City of Washington, Librairie Larousse, Księgozbiory Jana Wiszniewskiego, Biblioteka Piętkowiecka.

Отже *доведено*, що унікальність бібліотечного зібрання іншомовних видань XIX–початку XX ст., їх значущість для формування культурного й наукового простору суспільства, є вагомим підґрунтям для багатоаспектного розкриття фонду.

РОЛЬ ЧАСОПISY «УЧИТЕЛЬ» (1889–1914) В РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ ГАЛИЧИНИ

*В. М. ГУЛАК, молодший науковий співробітник
відділу наукової організації та зберігання фонду*

Українські часописи минулого – важливе історичне джерело досліджень суспільно-політичного, економічного і культурного життя народу. *Визначено*, що важливою сторінкою становлення і розвитку преси міста доби австро-угорського панування (1848–1919 рр.) є українські часописи Львова другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Вони відігравали помітну роль у формуванні ідеї українського державотворення та національної свідомості українського населення Східної Галичини. Серед фахових часописів Галичини другої половини ХІХ ст. особливе місце посідають педагогічні видання. Зумовлено це тим, що вчителі становили одну з найактивніших і найбільших груп інтелігенції, яка прагнула об'єднання навколо своїх професійних видань. «Руське товариство педагогічне» вирішило мати в шкільному часописі свій орган і взялося до видання журналу «Учитель». Українській школі потрібен був друкований орган, який би широко висвітлював проблеми національного шкільництва, педагогічний доробок, подавав матеріали про виховання учнівської молоді. *З'ясовано*, що журнал «Учитель» призначався не тільки для народних учителів, але й для учителів середніх шкіл і учительських семінарій і за час своєї діяльності (виходив до 1914 р.) перетворився у найавторитетніший педагогічний журнал Галичини, де широко висвітлювались актуальні проблеми освіти, збереження кращих традицій української школи та культури. Видавці часопису підкреслювали, що чим більше який народ має педагогічної преси, чим вона ліпше, тим і краще стоїть у нього школа та просвіта, тим він могутніший і в більшому добробуті. *Встановлено*, що впродовж усього періоду існування науково-педагогічного журналу значне місце на його сторінках займали науково-педагогічні статті і розвідки з історії, літератури, мови, дидактики, методики і розвитку та становлення української школи. *Доведено*, що журнал «Учитель» — найавторитетніший та найвідоміший часопис з-поміж інших педагогічних фахових видань ХІХ – початку ХХ ст., що зацікавлює широку педагогічну громадськість актуальністю тематики статей, багатоплановістю змісту, численними матеріалами з теорії й практики виховання та викладання.

Питання, пов'язані з особистістю вчителя, його роллю у суспільстві, соціальним і матеріальним становищем, підвищенням кваліфікації були постійно в центрі уваги журналу. Вивчення матеріалів педагогічного часопису «Учитель» дають можливість глибше зрозуміти історію української освіти. Творче використання передових педагогічних ідей, висвітлених у журналі, сприятиме успішній розбудові сучасної освіти в Україні.

Секція II
«Науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек
як важливого складника освітнього середовища»

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОСВІТЯНСЬКИХ
БІБЛІОТЕК ЯК ВАЖЛИВОГО СКЛАДНИКА ОСВІТНЬОГО
СЕРЕДОВИЩА

Т. В. ДОБКО, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення діяльності освітянських бібліотек

У ХХІ ст. розвиток науки, техніки, новітніх технологій супроводжується лавинним потоком інформації та впливає на всі сфери суспільного життя. Бібліотеки є одними із найважливіших сегментів наукової комунікації й освіти. Проблема забезпечення створення та використання інформаційних ресурсів як визначального чинника розвитку суспільства зумовлює необхідність інноваційного розвитку мережі освітянських бібліотек. Актуальність дослідження обумовлено необхідністю вдосконалення системи науково-методичного супроводу діяльності мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України відповідно до потреб суб'єктів освіти й вітчизняної педагогічної науки в якісних інформаційних продуктах і послугах. Дослідження покликане оптимізувати систему науково-методичного супроводу діяльності освітянських бібліотек у контексті реалізації державної інформаційної та освітньої політики.

У 2017 р. робота науковців відділів, що беруть участь у виконанні НДР «Науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек як важливого складника освітнього середовища», здійснювалася відповідно до завдань підготовчого етапу дослідження. Науково-дослідна робота була спрямована на пошук оптимальних методичних та методологічних рішень, що сприятимуть інноваційному розвитку освітянських бібліотек.

Було проаналізовано джерельну, історіографічну базу та схарактеризовано терміносистему з теми наукового дослідження, вивчено нормативно-правову базу функціонування сучасного національного інформаційного простору, узагальнено статистичну інформацію про діяльність провідних освітянських бібліотек у 2016 р. Обґрунтовано перспективні напрями модернізації науково-інформаційної діяльності провідних книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України, досліджено шляхи трансформації мережі освітянських бібліотек у базові документально-комунікаційні комплекси глобального інформаційного середовища, проаналізовано науково-методичні засади забезпечення їхньої діяльності.

Серед пріоритетів науково-методичної роботи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – сприяння активізації та удосконаленню діяльності бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів з національно-патріотичного виховання молодого покоління, координація та кооперація діяльності бібліотек мережі

освітянських бібліотек МОН України та НАПН України, моніторинг розвитку ресурсного та кадрового потенціалу бібліотек, питань формування бібліотечних фондів, впровадження засобів автоматизації та мережових технологій обслуговування користувачів, науковий аналіз бібліометричних і статистичних показників діяльності.

Результати наукових досліджень було упроваджено шляхом розміщення підготовлених видань («Довідник науково-інформаційної й видавничої діяльності та основних заходів, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі», «Патріотичне виховання у шкільних бібліотеках: методи та підходи», «Провідні освітянські бібліотеки в просторі і часі: моніторинг діяльності») в електронній бібліотеці НАПН України, на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, а також розіслано до бібліотек мережі.

Наукову продукцію адресно розповсюджено в мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України для практичного втілення результатів НДР у процесі науково-інформаційного забезпечення фахівців у галузі освіти.

Основні результати наукового дослідження за звітний період викладено в 58 наукових працях (загальним обсягом 38,93 д.а.): практичному посібнику, довідкових виданнях, статтях, електронних ресурсах, у т.ч. бібліографічних.

Упродовж 2017 р. взято участь у 29 науково-практичних заходах, виголошено 70 доповідей.

Одержані наукові результати склали основу для подальшої роботи з розроблення і поглиблення організаційних, теоретичних, методичних та технологічних засад формування бібліотечно-інформаційних ресурсів для освітянської галузі України та науково-методичного забезпечення мережі освітянських бібліотек.

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Т. В. ДОБКО, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення діяльності освітянських бібліотек

На сучасному етапі розвитку української держави перед шкільними бібліотеками постають нові завдання, пов'язані зі створенням інформаційного середовища, що має сприяти оволодінню знаннями, необхідними для гармонійного розвитку особистості, виховання патріота, громадянина, здатного до праці на благо України, примноження її багатств та захисту її свободи та честі.

Під час реалізації загальноосвітніх і виховних функцій шкільна бібліотека здійснює інформаційну підтримку навчальної та виховної діяльності, прищеплює користувачам навички інформаційної культури. Основними напрямками бібліографічної діяльності шкільної бібліотеки є створення довідково-пошукового апарату, організація бібліографічного обслуговування,

що включає бібліографічне інформування й довідково-бібліографічне обслуговування, популяризацію бібліотечно-бібліографічних знань.

З'ясовано, що бібліографічне інформування педагогів є пріоритетним у діяльності бібліотеки. Шкільний бібліотекар має систематично інформувати вчителів про нові документи в галузі освіти, матеріали з викладання предметів, методики проведення сучасного уроку, нові підручники. До форм бібліографічної роботи відносять години інформації, інформаційні перерви, огляди-презентації, прем'єри книжки. Бібліографічне інформування є важливим засобом в діяльності бібліотек, споживачами якого є вчителі, керівники краєзнавчих, туристичних гуртків, школярі. Бібліографічне інформування забезпечує користувачів систематичною бібліографічною інформацією з урахуванням постійних запитів (або без них). Для бібліографічного інформування використовують індивідуальні, групові та масові форми роботи. Під час бібліографічного інформування залучають бібліографічні, оглядові, реферативні видання, дайджести та інші посібники.

Доведено, що серед бібліографічних посібників, що використовують в інформаційно-бібліографічній роботі шкільних бібліотек, найкраще слугують цілям рекомендаційні. Їх цільовим призначенням є сприяння освіти, самоосвіті, вихованню та пропаганді знань, розвитку загальнокультурних, загальногромадянських інтересів, всебічному гармонійному розвитку особистості. У рекомендаційних бібліографічних посібниках подають найновіші праці, доступні за викладом матеріали з певної тематики або галузі знання, розраховані на певну читацьку аудиторію. У них реалізується оціночна функція бібліографічної інформації, завдання допомоги читачам у виборі кращих творів друку (за науковим значенням, ідеологічними, художніми характеристиками).

На допомогу загальній самоосвіті, популяризації читання шкільними бібліотекарями найчастіше створюються невеликі за обсягом бібліографічні посібники. Їх відрізняє досить проста методика складання: добірки, закладки, пам'ятки, бесіди про книги, плани читання тощо. Вони є засобом оперативного бібліографічного забезпечення інформаційних потреб не лише малопідготовлених читачів, які не мають навичок культури читання та стійких інтересів, але й використовуються для інформування вчителів, вихователів, батьків, широкого кола читачів.

Нині дедалі більше бібліографічних покажчиків різних жанрів і видів видається в електронній формі або паралельно з друкованими. Електронні бібліографічні посібники характеризують цифрова форма подання, інтерактивність, наочність (мультимедійність), можливість підключення зовнішніх об'єктів, доступність віддаленим користувачам. Перевагами їх є комбінованість – поєднання, наприклад, огляду життя письменника з веббіографією (гіперпосиланнями на його твори в інтернеті) і відеоролика. Розміщують їх на сайтах навчальних закладів у розділі „Бібліотека” або у блогах, які ведуть бібліотекарі або їх об'єднання.

Важливо навчити юних читачів користуватися рекомендаційними бібліографічними посібниками, що відбувається під час бібліотечно-інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування.

Підтверджено, що важливо не стільки рекомендувати користувачеві опанувати певний обсяг інформації, скільки навчити його самостійно здобувати нові знання, використовувати різні інформаційні ресурси – друковані, аудіо-, відео- та електронні.

З метою раціонального та ефективного виконання бібліографічних і фактографічних довідок бібліотекар має володіти методикою бібліографічного пошуку та навичками, що дає змогу якнайповніше задовольняти інформаційні запити користувачів. Використання мережевих інтерактивних технологій для заохочення читання й популяризації літератури та соціально-значущих електронних ресурсів є одним з важливих напрямів роботи зі школярами, адже дає змогу не тільки залучати дітей до читання, а й формувати у них навички інформаційної культури.

Кінцевою метою бібліотечно-бібліографічного обслуговування учнів має бути спонукання їх до самостійного читання, осмислення прочитаного, формування патріотичних почуттів, гармонійно розвиненої особистості.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ ШКІЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ

*І. І. ХЕМЧЯН, завідувач відділу науково-методичного забезпечення
діяльності мережі освітянських бібліотек*

Процес національного відродження, зміцнення Української держави, її розбудова потребують нових підходів до патріотичного виховання особистості. Як свідчить історичний досвід, без національно-патріотичного виховання підростаючого покоління неможливо зберегти державу і націю. Патріотичне виховання є основою сталого розвитку суспільства, яке функціонує на засадах гуманізму, свободи, верховенства закону і соціальної справедливості.

Патріотичне виховання має ґрунтуватися на моральних цінностях та ідеалах, почутті любові до своєї Батьківщини. Таке виховання орієнтовано на формування свідомого громадянина України, патріота, людини з високими особистісними якостями, чітким національним світоглядом. Виходячи з цього, одним із головних завдань української школи є відродження національних традицій та забезпечення виховання сучасного громадянина як члена правового суспільства, демократичної держави, особистості, що цінує ідеали свободи й рівності, шанує і відстоює людську гідність. Воно має охоплювати весь навчально-виховний процес, органічно поєднувати національне, громадянське, моральне, родинно-сімейне, естетичне, правове, екологічне, фізичне, трудове виховання та спиратися на національну історію, мову, культуру, права та обов'язки, що відображені в Конституції України.

Шкільна бібліотека як важливий структурний підрозділ навчального закладу, використовуючи різноманітні форми і методи бібліотечної роботи, має

спрямовувати свою діяльність на створення ефективної системи бібліотечно-інформаційного забезпечення учасників навчально-виховного процесу, сприяти задоволенню особистісних інформаційних, інтелектуальних, духовних потреб користувачів. Бібліотекарі мають докладати усіх зусиль задля виховання читача-громадянина з високими моральними та патріотичними якостями, формування в учнів ціннісного ставлення до держави, суспільства, історії, духовних і культурних витоків свого народу та природних багатств.

Головним завданням шкільних бібліотек є швидке реагування на суспільні запити, нові вимоги держави щодо освіти й виховання особистості. Важливим є створення сприятливих умов для задоволення інтересів і потреб особистості, формування в учнів кращих моральних якостей, переконань, світогляду, виховання почуття патріотизму. Ефективність роботи шкільних бібліотек із національно-патріотичного виховання здебільшого залежить від форм і методів, що ґрунтуються на українських народних традиціях, кращих надбаннях національної та світової педагогіки й психології.

З метою активізації діяльності шкільних бібліотек з національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді *досліджено* методи та форми роботи шкільних бібліотек України в цьому напрямі.

З'ясовано, що серед різноманітних методів і форм патріотичного виховання пріоритетна роль належить активним, що передбачають демократичний стиль взаємодії, самостійний пошук істини й формування критичного мислення, ініціативу й творчість. До таких методів належать: соціально-проектна діяльність, ситуаційно-рольові ігри, соціограма, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, „мозкові атаки”, ігри-драматизації. У творчому арсеналі активних методів – створення проблемних ситуацій, ситуацій успіху, аналіз конфліктів, моделей, стилів поведінки, прийняття рішень, демократичний діалог, педагогічне керівництво лідером і культивування його авторитету, використання засобів масової комунікації, методики колективних творчих справ, традицій, символіки, ритуалів, засобів народної педагогіки .

Підтверджено, що шкільні бібліотекарі віддають перевагу таким методами патріотичного виховання: бесідам, диспутам, лекціям про славу історію рідної країни і рідного міста; різним формам роботи з книжкою, періодичною пресою; демонстрації тематичних слайдів, відеороликів, ілюстрацій, буктрейлерів; прослуховуванню тематичних аудіозаписів; ознайомленню з українським фольклором та народним мистецтвом – казками, прислів'ями, приказками, піснями, іграми, народною творчістю, вишивкою, розписом; популяризації творчості українських письменників, композиторів і художників. В арсеналі активних форм також цільові прогулянки, екскурсії визначними місцями, до пам'яток, монументів захисників Вітчизни, в історичні та краєзнавчі музеї, відвідування тематичних виставок; участь у святах, добродійних акціях.

Враховуючи виклики сьогодення, шкільні бібліотеки намагаються використовувати у своїй діяльності такі методи й форми роботи, що

характеризуються актуальністю змісту, творчим підходом, оригінальними назвами.

Для вдосконалення роботи з національно-патріотичного виховання шкільним бібліотекарями *рекомендовано* ознайомитись з науковим доробком ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – методичними рекомендаціями „Патріотичне виховання у шкільних бібліотеках: методи і підходи”, які сприятимуть реалізації виховного потенціалу шкільної бібліотеки та підвищенню результативності роботи з національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

Рекомендовані форми роботи з національно-патріотичного виховання учнів представлені з таким розрахунком, щоб шкільні бібліотекарі могли вибрати ті з них, які їм найбільше до вподоби або найдоцільніше здійснити в певному шкільному колективі чи використати в індивідуальній роботі з читачами.

Варто наголосити на тому, що успіх у роботі з національно-патріотичного виховання досягається там, де бібліотекар працює творчо, наполегливо, інноваційно, консолідовано з педагогічним та батьківським колективом. Творча співпраця бібліотекаря й педагога, бібліотекаря й батьків значно розширює арсенал форм і методів патріотичного виховання, які сприятимуть самореалізації особистості, формуванню громадянськості та патріотизму як найбільш актуальних, основоположних якостей, що відповідають нагальним вимогам і викликам сучасності.

Маємо надію, що методичні рекомендації сприятимуть реалізації виховного потенціалу шкільної бібліотеки та підвищенню результативності роботи з національно-патріотичного виховання учнів.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ШКІЛЬНІЙ БІБЛІОТЕЦІ

*Н. В. ВАРАКСІНА, завідувач відділу науково-технічного забезпечення
та впровадження комп'ютерних технологій*

Протягом року проводилася робота з впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в закладах освіти.

Досліджено рівень впровадження ІКТ в шкільних бібліотеках оснащення сучасним комп'ютерним обладнанням, впровадження програм та доступ до інтернету. *З'ясовано*, що використання ІКТ в школі спонукає до удосконалення системи управління навчанням та підвищення рівня освітнього процесу, підготовці здобувачів освіти до життя в інформаційному суспільстві, а також сприяє підвищенню кваліфікації учасників освітнього процесу, які використовують ІКТ в школі. Також розглянуто низку завдань, які вирішуються завдяки використанню сучасних інформаційних технологій в освітніх цілях, а саме: збільшити швидкість передачі знань вчителями учням, дозволити батькам бути завжди в курсі успішності своєї дитини, підвищити якість освіти, дозволяючи здобувачам освіти швидше адаптуватися до інформаційних

технологій та швидше отримувати знання, забезпечити швидку адаптацію учнів в суспільстві після закінчення навчання.

Проаналізовано терміносистему в сфері інформаційних технологій та визначено, що «інформаційно-комунікаційні технології» – це узагальнююче поняття, яке описує різні пристрої, механізми, способи, алгоритми обробки інформації. Найважливішим сучасним пристроєм ІКТ є комп'ютер, обладнаний відповідним програмним забезпеченням і засоби телекомунікацій разом з розміщеною на них інформацією. *Констатовано*, що поняття «мультимедіа» пов'язане з комп'ютерною обробкою і представленням різнотипної інформації та є основою функціонування засобів ІКТ, що суттєво впливають на ефективність освітнього процесу. Досліджено технології створення мультимедійних ресурсів.

Проаналізовано програмне забезпечення для оприлюднення інформаційно-бібліографічних ресурсів як окремих об'єктів: ePublisher 3000, Formula Graphics, HyperMethod 3.5, Multimedia Builder 4.8, Macromedia, КАІСА-Енциклопедія. З'ясовано переваги та недоліки цих програм, наведено огляд найбільш популярних рішень в цій сфері. Виявлено, що існує значна кількість сайтів, де докладно описуються зазначені вище програми. Але необхідно враховувати, що більшість із них є платними та потребують від користувача знання основ програмування. Доведено, що ефективне впровадження і застосування ІКТ в школі – важливий фактор реформи освіти і переходу від застарілої системи до сучасної.

БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ ЗРІЗ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ УКРАЇНИ

*Т. В. СИМОНЕНКО, кандидат наук із соціальних комунікацій,
науковий співробітник відділу науково-технічного
забезпечення та впровадження комп'ютерних технологій*

Протягом року проводилася робота з модернізації інформаційно-бібліотечного забезпечення наукових досліджень, діяльності наукових організацій і вузів. Діяльність бібліотеки проходять складний процес трансформації суспільної ролі та завдань. Необхідно шукати альтернативні способи використання наявних компетенцій і в той же самий час розвивати нові. Фундаментальні зміни пов'язані з тим, що бібліотеки від традиційних функцій обслуговування та інформаційного забезпечення науковців переходять до функцій контролю і оцінки, здійснюючи статистику їх продуктивності та впливу через дослідження публікацій і вивчення цитування. У зв'язку з цим бібліотеки активно залучаються в усі фази наукового виробництва, починаючи від надання інформації до її оцінювання та використання у прийнятті рішень. Отже, бібліотеки стають частиною процесу політики управління науковими дослідженнями, а саме, освоюють новий напрям діяльності – наукометричний.

Проаналізовано методологічні принципи і можливості системи Google Scholar зі створення профілів вчених-педагогів, в яких відображаються їх професійні інтереси, бібліометричні показники публікацій і зв'язки в системі наукових комунікацій. *Розроблено* підхід до використання цих профілів для

моніторингу та аналізу наукового потенціалу країни в регіональному, відомчому та тематичному аспектах. *Розглянуто* можливості підвищення інтернет-активності вчених-педагогів як комунікаційного каналу для налагодження з суспільством конструктивного діалогу. *Визначено* роль вченого і академічного середовища в світі, що трансформується.

Досліджено можливість впровадження системи наукового декларування на основі інформаційно-аналітичної системи "Бібліометрика української науки". Як наукову декларацію вченого *запропоновано* розглядати його бібліометричний профіль. *Розглянуто* чинники, що впливають на рівень достовірності отриманих аналітичних оцінок. *Зазначено*, що використання їх у прийнятті управлінських рішень вимагає обов'язкового експертного аналізу результатів з урахуванням ступеня повноти презентабельності і, відповідно, коректності даних.

У процесі дослідження здійснюється бібліометричний моніторинг вітчизняної педагогічної науки як джерельної бази для експертного оцінювання та прогнозування наукових досліджень, актуалізація метрик і показників для підготовки оглядово-аналітичних матеріалів щодо представлення української педагогічної науки в наукометричних системах.

Щоквартально готується звіт «Педагогічна наука України: бібліометричний аудит». Надається методична допомога з питань бібліометричного моніторингу вітчизняної системи наукових комунікацій.

УНІВЕРСАЛЬНА ДЕСЯТКОВА КЛАСИФІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СМИСЛОВОГО ОПРАЦЮВАННЯ ДОКУМЕНТНОГО ПОТОКУ

*І. Г. ЛОБАНОВСЬКА, завідувач відділу комплектування
та наукового опрацювання документів*

Прогрес неухильно йде вперед, висуваючи нові вимоги. Відбуваються зміни в усіх сферах діяльності людини. Стрімкий розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) зумовив істотні зміни в галузі створення інформаційних ресурсів. На основі огляду наукового доробку українських і зарубіжних дослідників *з'ясовано*, що починаючи з 60-х рр. ХХ ст. у світі спостерігається лавиноподібне наростання потоку наукової й культурної інформації, що дає підстави говорити про ситуацію інформаційного вибуху і породжує інформаційні перенавантаження. *Встановлено*, що робота зі систематизування, логічного і будь-якого іншого впорядкування знань стає життєво важливою для створення умов подальшого існування науки і культури.

Останнім часом часто наголошують на потребі забезпечення доступу до достовірної інформації та небезпеці, що загрожує інформаційній спадщині, зважаючи на велику кількість неякісної інформації, вільних переказів наукових видань тощо. З огляду на це досить актуальною стає робота бібліотек з надання вичерпної й точної інформації, і в цій справі важливу роль відіграє смислове опрацювання документів. Глибина і детальність індексування стають головними складниками повної й достовірної інформації про зміст документів, наданих споживачам.

У результаті аналізу універсальних бібліотечних класифікацій, зокрема Універсальної десятикової класифікації (УДК), *обґрунтовано думку*, що вони мають чимало переваг для розкриття й представлення інформаційних ресурсів, зокрема відомі широкому загалу користувачів, їх підтримують великі бібліотечні й інформаційні центри, вони мають добре розроблені методичні засади для підтримування в актуальному стані, охоплюють всі галузі знань і надають можливість обмежувати сферу пошуку, виділяти потрібну тематичну частину великої колекції.

Визначено, що бібліотечні класифікації є інформаційними посередниками, які відображають багатогранність шляху знань. Вони фіксують і репрезентують аспекти представлення з позицій науки, в контексті якої розглянуто предмет, форми, в якій представлено знання (аналітичні, історичні, критичні тощо), аспекти аудиторії (для кого і з якою метою створено документ, форми, в яких оприлюднено знання (книжки, статті, дослідження, мови тощо), авторські погляди, види носіїв інформації тощо.

Доведено, що на міжнародному рівні УДК є одним з найбільш використовуваних засобів систематизації. В Україні вона є обов'язковою для індексування всієї наукової й технічної літератури з 1962 р., а з упровадженням стандарту на вихідні відомості стала обов'язковим елементом для оформлення всієї друкованої продукції незалежно від тематики. У зв'язку з ухваленням Кабінетом Міністрів України постанови № 177 від 22 березня 2017 р. „Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десятикової класифікації”, УДК стає єдиною класифікаційною системою для застосування в бібліотеках усіх типів і видів, інформаційних установах, видавництвах і видавничих організаціях, книготорговельній мережі для індексування документів та інформаційних запитів за ознакою змісту за допомогою властивих їй понять і кодів. *Констатовано*, що в основі УДК лежить систематична (галузева) класифікація понять, тобто класифікація, що відображає смислові відношення між поняттями і забезпечує пошук як за широкотематичними запитами, так і за запитами, сформульованими з точністю до детальних понять.

За результатами проведеного дослідження *зроблено висновок*, що застосування УДК дає змогу зберегти в електронних каталогах усі позитивні якості традиційних каталогів і привнести нові можливості пошуку інформації за допомогою застосування ІКТ. Виходячи з цього, галузевий пошук інформації в ЕК здійснюють через формулювання нормалізованих тематичних рубрик, узятих з таблиць УДК, виражених за допомогою класифікаційних індексів. Пошукова система, побудована за галузевим систематичним принципом, дає змогу відповісти на запити, пов'язані з галуззю загалом, її окремими частинами або конкретним питанням чи темою, що цікавлять користувача.

КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДУ ШКІЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ ЛІТЕРАТУРОЮ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ, ШЛЯХИ, ПОШУКИ

*Л. М. БОНДАР, завідувач сектору наукового комплектування
фонду відділу комплектування та наукового опрацювання документів*

Виховання патріотизму є нагальною потребою держави і суспільства, зацікавлених у тому, щоб саморозвиток особистості, становлення її патріотичної самосвідомості здійснювалися на моральній основі. Тому важливо, щоб діти виховувалися національно свідомими громадянами – патріотами, кожен з яких відчуватиме в собі справді українську душу.

Шкільна бібліотека як важливий структурний підрозділ навчального закладу, використовуючи весь арсенал форм і методів бібліотечної роботи, має спрямовувати свою діяльність на створення ефективної системи бібліотечно-інформаційного забезпечення учасників освітнього процесу, сприяти задоволенню особистісних інформаційних, інтелектуальних, духовних потреб користувачів. Проте на сьогодні гостро постала проблема оновлення основного фонду шкільних бібліотек, оскільки понад 60 % у них – видання, що не відповідають потребам сьогодення.

У процесі дослідження сучасного стану поповнення фонду шкільної бібліотеки *визначено та обґрунтовано* тематичні напрями комплектування документами з питань національно-патріотичного виховання, а саме, літературою, в якій йдеться про шанобливе ставлення до Конституції держави, законодавства, державних символів – Герба, Прапора, Гімну; визнано духовну єдність населення усіх регіонів України, спільну культурну спадщину, розкрито героїчне минуле українського народу, його самовіддану боротьбу за свою незалежність, плекається любов до рідної мови як духовного коду нації, засобами художнього слова прищеплюється естетична краса української мови, втілено ідеї формування національно-культурної ідентичності, любові до рідного краю, народу, держави, висвітлюється толерантне ставлення до інших народів, містяться красенні дослідження про природу, населення, господарство, історичне минуле, пам'ятки матеріальної та духовної культури місцевого регіону, культивуються кращі риси української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережливого ставлення до природи.

Отже, для повноцінного задоволення зростаючих інформаційних потреб учасників освітнього процесу бібліотекарі мають використовувати всі доступні способи комплектування: книгообмін, дарування, передплату, отримання документів від користувачів взамін загублених тощо.

**РЕСУРСИ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ
УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО НА ДОПОМОГУ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ**

*О. Є. МАТВІЙЧУК, кандидат педагогічних наук, молодший
науковий співробітник відділу науково-методичного
забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек*

Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення й навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності. Для досягнення цієї мети під час освітнього процесу необхідно формувати в учнів не лише знання, а й ключові компетентності. З'ясовано, що спільними для всіх компетентностей є такі вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, уміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми. Актуальним при цьому залишається підхід до навчання як дослідження, а особливістю навчально-дослідницької діяльності учня є суб'єктивне відкриття нових знань на основі індивідуальної актуалізації попередньо засвоєних знань і вмінь, використання їх в особистісному пізнавальному просторі. Підтверджено, що застосування дослідницького підходу в навчанні спрямоване на формування у школярів досвіду самостійного пошуку нових знань і використання їх в умовах творчості, на формування нових пізнавальних цінностей учнів і збагачення їх пізнавальної ціннісної орієнтації. Провідну роль в якійсій підготовці учнями науково-дослідницьких робіт відіграють бібліотеки: шкільні, дитячі, юнацькі, публічні, наукові, оскільки ключовим при написанні науково-дослідницьких робіт є вміння знаходити потрібну інформацію, розвиток дослідницьких умінь, а саме вміння: самостійно добирати й опрацьовувати літературу з проблеми; знаходити потрібну інформацію в джерелі; користуватися різноманітними джерелами інформації, які пропонує бібліотека; занотовувати джерела інформації; вивчати, співвідносити, оцінювати, систематизувати та узагальнювати інформацію з джерел; аналізувати зібрані матеріали та робити висновки. Провідним ресурсом в галузі інформаційного забезпечення вітчизняної педагогічної освіти, науки й практики, фахових потреб науковців, дослідників, освітян, молоді, що навчається, батьків є Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О.Сухомлинського. До послуг користувачів вільний та багатоаспектний доступ до галузевий інформаційних ресурсів вітчизняних документів і документів іноземними мовами на різних носіях інформації. У рамках міжнародного проекту УБА "Все про Європу: читай, слухай, дізнавайся в пунктах європейської інформації в бібліотеках" за підтримки програми ЄС

Еразмус+(Жан Моне) у ДНПБ України імені В.О.Сухомлинського організовано Пункт європейської інформації з метою інформування населення про ЄС та інформаційного забезпечення студентів та школярів під час навчання й здійснення дослідницької роботи з питань європейської інтеграції, постійно готуються тематичні виставки “Освіта в Європі”, “Порівняльна педагогіка” тощо. Бібліотека надає користувачам доступ до електронних ресурсів (баз даних, сервісів тощо) інших установ, що знаходяться у тестовому або передплатному доступі, також освітні Інтернет-ресурси. Для оперативного інформування користувачів працівники бібліотеки щомісяця готують бюлетні нових надходжень з різних напрямів. Приділяють увагу у бібліотеці і питанням формування інформаційної культури користувачів, їх академічної доброчесності, що означає, використання в процесі навчання чи досліджень принципів чесності, чесноі праці та навчання. Юним дослідникам варто знати, що плагіат, списування, несанкціоноване використання чужих напрацювань є неприйнятним і жодним чином не толеруються в спільноті. Корисними для школярів та педагогів є інформаційно-бібліографічні ресурси “Видатні педагоги України та світу”, “Педагоги новатори”, календар знаменних і пам’ятних дат в галузі освіти і педагогічної науки, бібліографічні покажчики з актуальних питань педагогіки і психології, проблем освіти та науки для вчителів-предметників, класних керівників та вихователів. Для зручності користування бібліотекою працює сайт, на якому розміщено інформацію про ресурси та контакти бібліотеки. Активно розвивається у бібліотеці і соціокультурний напрям, організовуються виставки літератури, картин, декоративно-ужиткового мистецтва, відбуваються зустрічі із відомими педагогами, митцями, цікавими особистостями. Доведено, що знання учнів знаходяться в прямій залежності від обсягу і систематичності їх самостійної пізнавальної діяльності. Для того, щоб знання були результатом їх власних пошуків, вчителів необхідно організовувати ці пошуки, управляти ними. Партнером та консультантом для учнів і вчителів є Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, де створено всі умови для інформаційного супроводу обдарованих учнів та їх педагогів-наставників.

**МЕРЕЖЕВІ РЕСУРСИ УКРАЇНСЬКОГО Й СВІТОВОГО
БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА, БІБЛІОГРАФОЗНАВСТВА,
ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА: ДОСВІД ФОРМУВАННЯ**

*А. І. РУБАН, науковий співробітник відділу науково-методичного
забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек*

З року в рік зростає громадський інтерес до біографічних досліджень і публікацій, які сприяють відродженню духовності та культури народу, утвердженню патріотичної свідомості, зміцненню взаєморозуміння між представниками різних етнічних груп населення. На нинішньому етапі розвитку суспільства головним завданням, що стоїть перед установами культури, науки й

освіти, є забезпечення відкритого доступу користувачів до різних джерел інформації, зокрема до тих, які інформують про досягнення у бібліотекознавстві, бібліографознавстві, книгознавстві, документознавстві.

Автором виявлено, досліджено й проаналізовано публікації другої пол. XX – поч. XXI ст., що висвітлюють життя й діяльність видатних бібліотекознавців, бібліографознавців, книгознавців як минулого, так і сучасності. З'ясовано, що останнім часом з'являється чимало наукових праць, зокрема монографій і дисертаційних робіт; створюються електронні ресурси, біографічні довідники; укладаються бібліографічні посібники, присвячені як історії української бібліографії й бібліотечної справи, так і окремим ученим і культурним діячам; публікуються статті, що відображають доробок видатних постатей.

З метою розкриття діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, направлену на популяризацію наукових досягнень видатних бібліотекознавців, *репрезентовано* віртуальний інформаційно-бібліографічний ресурс (ІБР) «Видатні бібліотекознавці, бібліографознавці, книгознавці та документознавці України та світу», що містить публікації відомих дослідників як України, так і країн близького зарубіжжя; на веб-порталах деяких бібліотек існує посилання на нього.

Проаналізувавши стан його відвідування, *виявивши* сторінки ресурсу, найбільш запитувані відвідувачами, а також найпоширеніші пошукові фрази, з якими користувачі приходили на ІБР, можна зробити *висновок*, що бібліотечна спільнота поінформована про його існування, а ресурс користується популярністю. Крім того, він допомагає у вивченні історії розвитку бібліографії, бібліотечної й книжкової справ, пробуджує інтерес до самоосвіти, сприяє популяризації фонду кабінету бібліотекознавства ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського й фондів інших бібліотек.

АВТОРИТЕТНІ ФАЙЛИ: СТВОРЕННЯ Й ВИКОРИСТАННЯ В УМОВАХ КОРПОРАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК

*Н. Є. ЗОРІНА, С. Г. КОВАЛЕНКО, наукові співробітники відділу
комплектування та наукового опрацювання документів*

Використання інформаційних технологій і засобів у процесах опрацювання бібліотечних фондів, збереження інформації та надання доступу до інформаційного ресурсу відкриває нові можливості й перспективи щодо організації повноцінного інформаційно-бібліографічного обслуговування користувачів і забезпечення їхніх інформаційних потреб на якісно новому рівні. Упровадження й розвиток корпоративних бібліотечних технологій створює умови для переорієнтування діяльності наукових бібліотек у напрямі формування єдиного інформаційного простору на основі об'єднання і взаємного використання ресурсів й інтегрування в регіональний, національний, європейський і світовий простір. Проте результат корпоративної співпраці

бібліотек та її ефективність залежать від певних умов, однією з яких є ведення автоматизованої каталогізації в єдиному форматі з дотриманням єдиних для всіх правил каталогізування.

Одним із головних показників якості масивів бібліографічної інформації, створених із застосуванням автоматизованих бібліотечних інформаційних систем, є ступінь стандартизації під час формування основних полів бібліографічного запису (БЗ) в електронному каталозі (ЕК), зокрема пошукових. Кожна окрема бібліотека завдання стандартизації вирішує через створення й використання довідників різної структури, що містять нормативну інформацію, – нормативних баз даних (БД). Однак в процесі інтегрування інформаційних ресурсів різних бібліотек виникає проблема їх уніфікування. В умовах корпоративної співпраці бібліотек уніфікація набуває особливо важливого значення для забезпечення максимальної точності в процесі створення БЗ і пошуку документів в ЕК і БД як у межах однієї бібліотеки, так і в об'єднаних інформаційно-бібліотечних ресурсах.

Невід'ємною складовою роботи з організації ЕК і важливим засобом забезпечення його якості є формування авторитетних файлів (АФ) і авторитетний контроль (АК). У ході дослідження *обґрунтовано думку*, що впровадження й застосування АК дає змогу розв'язати низку завдань, зокрема такі як забезпечення якості опрацювання документів в ЕК; уніфікування введення інформації, у результаті чого досягається одноманітність вводу, скорочується кількість помилок; здійснення релевантного пошук в ЕК і БД; прискорення опрацювання документів завдяки багаторазовому використанню раніше створених авторитетних записів (АЗ); організація міжбібліотечного обміну БЗ на різних рівнях співпраці, зменшення трудових і фінансових витрат на опрацювання документів.

З метою підвищення ефективності міжбібліотечного співробітництва й висвітлення можливостей бібліотек щодо створення галузевих АФ та їх використання в процесі опрацювання документів в ЕК, *досліджено питання* формування й використання АФ „Колективні автори” (АФ „КА”), „Індивідуальні автори” (АФ „ІА”), „Предметні заголовки” (АФ „ПЗ”) у провідних освітянських бібліотеках України. У процесі дослідження *вивчено можливості* бібліотек у цьому напрямі і *виявлено проблеми*, які виникають у процесі цієї роботи. Дослідження проведено методом анкетування.

Під час дослідження *з'ясовано*, що 17 з 32 опитаних бібліотек знайомі з технологією створення АФ. *Встановлено*, що більшість респондентів вважають, що використання АФ дасть змогу уніфікувати введення інформації (22), поліпшити якість опрацювання документів (12), прискорити опрацювання документів (17), поліпшити рівень інформаційного забезпечення користувачів (14), оптимізувати пошук документів в ЕК (19). У результаті дослідження *зроблено висновок*, що більшість опитаних бібліотек не створюють АФ. Це цілком зрозуміло, оскільки робота зі створення АФ та їх підтримки в актуальному стані потребує часу, людських ресурсів, матеріальних витрат, яких бібліотекам часто бракує. Сьогодні АФ створюють лише кілька бібліотек,

переважно ті, що застосовують програмне забезпечення САБ „ІРБІС”. Позитивним є той факт, що більшість бібліотек мають бажання використовувати АФ і отримувати їх від ДНПБ України ім. В. О. Сухолинського.

За результатами дослідження *зроблено висновок*, що застосування в процесі опрацювання документів такого засобу уніфікації як авторитетні файли створить умови для забезпечення максимальної точності, конкретності, чіткості, розкриття їхнього змісту, а також розширить можливості для досягнення максимальної ефективності пошуку в ЕК як однієї книгозбірні, так і в межах усієї мережі освітянських бібліотек. *Наголошено* на важливості використання АФ як засобу уніфікації в процесі формування БЗ документів в ЕК як чинника забезпечення високого рівня якості бібліотечних інформаційних ресурсів, адекватної презентації наукової діяльності автора або наукової установи в інформаційному просторі та її кількісної оцінки в наукометричних базах даних.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОКУМЕНТНОГО ФОНДУ ШКІЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ

*Н. Г. МАЦІБОРА, науковий співробітник відділу комплектування
та наукового опрацювання документів*

На новому етапі розвитку інформаційного суспільства дедалі зростає роль шкільної бібліотеки і бібліотекаря-педагога. Головне завдання бібліотеки – виховати освічену, інтелектуальну, творчу, морально стійку особистість, здатну жити в інформаційному суспільстві й суспільстві знань. Інформаційно-навчальна діяльність шкільних бібліотек реалізує право учня на інформацію та освіту, захищає його права в умовах глобальної інформатизації суспільства, убезпечує несформовану особистість від недостовірної, шкідливої та агресивної інформації. Інформаційна культура учнів формується в закладах освіти через систему шкільних бібліотек.

У процесі дослідження документного фонду шкільної бібліотеки *вивчено і проаналізовано* джерельну базу з цього питання. *З’ясовано*, що бібліотеки закладів загальної середньої освіти мають нагальну потребу в розробленні єдиних методичних і практичних основ з питань організації фонду шкільної бібліотеки.

Встановлено, що функціями шкільної бібліотеки є інформаційна підтримка освітнього процесу, залучення учнів до читання, проведення заходів на допомогу розвитку інформаційної культури користувачів тощо. Сучасна шкільна бібліотека є інформаційним центром, що забезпечує акумуляцію й доступ до інформаційних ресурсів, здійснює обслуговування користувачів у локальному та віддаленому режимах з використанням комп’ютерних технологій. У її фонді поряд із традиційними друкованими носіями інформації мають бути аудіо-, відео- й електронні видання: підручники, довідники,

енциклопедії, навчальні й розвивальні програми, електронні зібрання художньої літератури за шкільною програмою, додаткова література.

Акцентовано увагу на таких аспектах роботи бібліотеки закладу загальної середньої освіти як організація шкільного бібліотечного фонду, оснащення книгосховищ; дотримання режимів зберігання документів на різних носіях; раціональне розміщення й розстановка фонду.

Зроблено висновок, що шкільна бібліотека – центр з виховної і навчальної роботи з учнями, невід’ємна частина освітньої системи, джерело задоволення читацьких потреб користувачів, де бібліотекарі надають широкий доступ до інформаційних ресурсів, навчають свідомо, критично та ефективно їх використовувати, сприяють творчому розвитку особистості, а школярі набувають позитивного досвіду комунікації в сучасному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК НАУКОВОЇ ПУБЛІКАЦІЇ

Н. Д. ГРУДІНІНА, науковий співробітник відділу комплектування та наукового опрацювання документів

Важливим елементом будь-якої наукової праці є її бібліографічний апарат, зокрема бібліографічні посилання та прикнижкові й пристатейні списки. Завдання бібліографічного апарату видання – ознайомити читача з джерелами цитат, запозичень і дати йому можливість знайти документи, розглянуті в тексті, проінформувати про джерельну базу написаного, допомогти у виборі літератури за темою дослідження, повідомити про публікації на подібні теми, дати можливість автору стиснути виклад, відіславши читача до публікацій, де висвітлюванні ним питання розглянуто повніше, докладніше або з іншого погляду.

У процесі дослідження на основі аналізу фахової літератури та практичного досвіду виявлено відсутність чіткого теоретичного обґрунтування та методичного забезпечення питань бібліографічного оформлення використаних джерел до наукових праць. *Встановлено*, що незважаючи на наявність певних стандартів, які врегульовують правила бібліографування документів, досі трапляється різнобій в описах списків літератури. *Доведено*, що бібліографічний список є важливою складовою будь-якої наукової праці, культура якої передбачає також культуру її бібліографічного апарату, зокрема прикнижкового і пристатейного списку. *Обґрунтовано думку*, що дослідження інформаційних джерел і складання бібліографічних списків – це важливий складник процесу написання наукової праці. Стаття з представницьким списком використаних джерел демонструє професійний світогляд і якісний рівень досліджень її авторів. Бібліографічні відомості в документах мають також наукометричне значення. Актуальність і значення окремої публікації не можуть бути визначені без урахування кількісної динаміки бібліографічних посилань на неї в подальших наукових дослідженнях.

Узагальнення результатів дослідження дає підстави стверджувати, що проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки до складання прикнижкових і пристатейних списків літератури. *Подальшого вивчення* потребують чинники накопичення певного досвіду з розв'язання цієї проблеми. Слід також зазначити, що більшість зазначених проблем виникло через несвоєчасність розроблення й упровадження відповідних стандартів та їх застосування в процесі бібліографічного оформлення наукових праць.

МОНІТОРИНГ СТРУКТУРНИХ І ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ХАРАКТЕРИСТИК СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ FACEBOOK У ВИВЧЕННІ ІМІДЖУ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК

*Я. М. НІКОЛАЄНКО, науковий співробітник сектору обслуговування,
соціокультурних комунікацій та міжнародних зв'язків
відділу науково-документного забезпечення та соціокультурної діяльності*

Інновації в бібліотечному обслуговуванні найчастіше стосуються створення нових інформаційно-комунікаційних послуг і сервісів, використання Інтернет-ресурсів для задоволення інформаційних потреб користувачів на новому якісному рівні. Час і обставини змушують фахівців постійно розмірковувати про імідж та зміцнення набутого авторитету бібліотеки. Постає потреба у використанні новітніх технологій у створенні іміджу сучасної наукової бібліотеки. Дослідження присвячено моніторингу структурних і функціональних характеристик мережі Facebook у вивченні іміджу наукових бібліотек. *Вивчено* досвід використання мережі науковими бібліотеками України. *Здійснено класифікацію* наукових бібліотек, які мають своє представництво в соціальній мережі Facebook.

З'ясовано, що засобом залучення широкої аудиторії користувачів для наукових бібліотек є різноманітні соціальні сервіси, зокрема і соціальна мережа Facebook.

Встановлено, що бібліотеки використовують мережу для інформування про бібліотечні події, навчання; інформаційне обслуговування; просування бібліотечних продуктів, послуг та сервісів; розповсюдження бібліотечних новин. Мережі також слугують доповненням основних веб-сайтів наукових бібліотек. Основні сайти традиційно виконують функцію центрального порталу інформації, кількісна відвідуваність яких відображає інтерес до діяльності тієї чи іншої структури. Але сьогодні користувач прагне перебувати в курсі подій, які відбуваються, завдяки коротким повідомленням на персональній сторінці в соціальній мережі.

Доведено, що соціальна мережа Facebook є доволі потужним інструментом, який не варто ігнорувати. Бібліотеки повинні реагувати на виклики часу і бути постійно присутніми у конкурентному інформаційному просторі. Розуміння механізму функціонування соціальної мережі, її структурних і функціональних характеристик (статистика офіційної сторінки наукової бібліотеки в Facebook, охоплення аудиторії, продуктивності у часі, реакції, коментарі, поширення, охоплення аудиторії за віком, гендером, країною, змістом) дає змогу в подальшому вдосконалювати імідж сучасної наукової бібліотеки.

ДОСВІД РОБОТИ ЛОНДОНСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ ТА РІШЕННЯ

*С. М. ГЛАЗУНОВА, науковий співробітник сектору обслуговування,
соціокультурних комунікацій та міжнародних зв'язків відділу науково-
документного забезпечення та соціокультурної діяльності*

Кардинальні політичні та культурні зміни в українському суспільстві та новітні цифрові технології ставлять перед освітянськими бібліотеками питання пошуку нових стратегій розвитку і форм роботи, розуміння ними своїх, відповідних сучасним потребам суспільства, нових функцій у системі гуманітарного знання.

З метою розуміння світових тенденцій розвитку бібліотечної справи та пошуку ідей для оптимізації роботи освітянських бібліотек в Україні **вивчено** досвід роботи Лондонської бібліотеки як культурно-освітнього закладу, зокрема аспект стратегічного планування, а також традиційних та новаторських форм роботи у відповідності до вимог сучасного інформаційного суспільства.

Встановлено, що керівництво Лондонської бібліотеки, врахувавши інформаційні потреби читачів, змогло сьогодні віднайти і впровадити таку стратегію роботи, що дозволила книгозбірні не тільки стати фінансово самостійною організацією, а й дотепер залишатися провідним закладом у гуманітарній сфері Великої Британії та за її межами. Таким стратегічним вектором стала **орієнтація на потреби середовища**, в межах якої Лондонська бібліотека запровадила такі форми роботи: видача книжок додому, масштабна оцифровка документів, розширення доступу через web-сайт до оцифрованих фондів навіть за межами бібліотеки, формування колекцій, що відповідають інтересам аудиторії (додаткова освіта, творчість, культурне збагачення, розважальна література), гнучка система знижок на придбання абонементів, створення і підтримка інтелектуальної спільноти, формування комфортного та функціонального простору для читання, навчання, зустрічей і спілкування.

Проведений аналіз дає можливість запозичити релевантні українським реаліям новаторські ідеї щодо стратегії розвитку освітянських книгозбірень, маркетингового підходу, форм роботи, бачення майбутнього, а також творчого стилю праці з метою вдосконалення роботи вітчизняних бібліотек в умовах глобальних суспільних і технологічних змін, що відбуваються сьогодні в Україні.

Секція III
«Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах
євроінтеграційних та глобалізаційних процесів»

ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В СИСТЕМІ
НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОСВІТЯНСЬКОЇ ГАЛУЗІ

А. В. СЕЛЕЦЬКИЙ, кандидат історичних наук, старший науковий
співробітник, завідувач відділу наукової реферативної та аналітичної
інформації у сфері освіти

У межах виконання поточної прикладної дослідно-наукової теми „Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів” РК № 0117U004803 у 2017 р. здійснювалося виконання підготовчого етапу дослідження. Характер і спрямованість наукового пошуку обумовлювалися завданням визначення підґрунтя науково-інформаційного супроводу національної освіти в контексті інтеграції у європейський та світовий освітній простір.

У розкритті змістових підтем дослідження, зокрема, *висвітлено* процес становлення й розвитку інформаційно-аналітичного супроводу освітянської галузі, *проаналізовано* особливості його здійснення з досвіду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, *розглянуто* здобутки в реалізації аналітичного напрямку діяльності науково-педагогічної бібліотеки та *запропоновано* шляхи розв’язання перспективних завдань бібліотечної інформаційної аналітики.

Певну увагу приділено *обґрунтуванню* науково-дослідницької специфіки аналітичної структури: досвіду розроблення корпоративної нормативної бази, здійснення етапу теоретико-методологічного забезпечення майбутніх досліджень, пошуку, апробації та впровадження актуальних методик і технологій генерування вторинних документів освітянського інформаційного ресурсу, удосконалення пошукового інструментарію, кількісних та якісних характеристик кінцевої наукової продукції, використання в цьому процесі досягнень інформаційно-комунікаційних технологій.

На основі аналізу діяльності установи *доведено*: факторами, що сприяють підвищенню ефективності інформаційної діяльності, є: розвиток інформаційного партнерства між аналітичними підрозділами науково-педагогічних бібліотек з аналогічними структурами установ споріднених сфер діяльності; організація та участь у науково-дослідницьких проектах з проблематики оптимізації інформаційно-аналітичного супроводу освітньої діяльності із залученням ефективних співвиконавців, у тому числі й іншого галузевого спрямування та підпорядкування; запровадження практики аналітичного консультування та експертизи визнаними фахівцями галузі; удосконалення моніторингу впровадження кінцевих наукових результатів; розвиток маркетингу створюваного інформаційно-аналітичного продукту, врахування в роботі якісних і кількісних характеристик сегмента споживачів

бібліотечної аналітики; апробація інноваційних технологій і методик генерування вторинних документів; створення ефективного віртуального інформаційного середовища, використання можливостей мобільного Інтернету; розроблення єдиної системи обліку, зберігання, пошуку, надання й використання електронних ресурсів; впровадження універсального, одноманітно організованого, оперативного поповнюваного, розгалуженого навігаційно-пошукового апарату; організація рівних можливостей доступу до контенту всіх категорій споживачів та забезпечення його централізованої електронної підтримки; системне вирішення питань підготовки і кадрового забезпечення аналітичних підрозділів і служб галузевої бібліотечної мережі фахівцями вищої кваліфікації, обміну досвідом і підвищення кваліфікації фахівців-аналітиків.

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: ДО ПОСТАНОВКИ ПИТАННЯ

*С. М. ЗОЗУЛЯ, кандидат історичних наук, заступник директора
з наукової роботи, провідний науковий співробітник відділу наукової
реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти*

З метою розроблення теоретичних засад науково-інформаційного забезпечення освітньої галузі в умовах євроінтеграційних процесів проведено низку досліджень, в яких вивчено особливості покращення мобільності науковців на основі аналізу інструменту Марії Сколодовської-Кюрі програми «Горизонт 2020». Визначено фактори, що можуть покращити цей напрям діяльності в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, зокрема: індивідуальна аплікація до діючих наукових проєктів, зарубіжне стажування, удосконалення рівня володіння іноземними мовами, підготовка інформаційного листа (європейської карти) науковця тощо. Проаналізовано наукову термінологію в контексті актуалізації мобільності науковців (аплікування, мобільність науковця, рестарт кар'єри тощо).

З-поміж іншого актуалізовано питання щодо інноваційного розвитку бібліотек у контексті євроінтеграційних процесів; узагальнено досвід ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в цьому розрізі (за результатами упровадження прикладної НДР «Модернізація науково-інформаційної діяльності провідних книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України» (наук. кер. – С. М. Зозуля, 2015-2016)). Констатовано, що впровадження інновацій у бібліотечну діяльність стимулювало підвищення вимог до кваліфікаційних характеристик працівників бібліотечно-інформаційної сфери від яких нині очікується володіння засобами інформаційно-комунікаційних технологій, розвиненість аналітичного мислення, уміння синтезувати та інтегрувати нову інформацію, здатність адаптуватися до умов, що швидко змінюються, уміння встановлювати та підтримувати необхідні контакти, взаємодіяти в соціумі, що передбачає наявність

комунікативних компетентностей, володіння галузевою термінологічною лексикою на належному професійному рівні; орієнтованість на позитивний результат тощо. Задля поглибленого вивчення означеного питання проаналізовано особливості змістового наповнення курсу «Бібліографознавство» для студентів-бакалаврів з інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Обґрунтовано, що останніми роками в Україні актуалізувався розвиток бібліотечної справи, спостерігається покращення іміджу бібліотекарів, відбувається переосмислення фахових компетентностей працівників бібліотечно-інформаційної сфери. Особливої значущості цей аспект набуває в контексті стратегічних завдань реформування освіти в Україні, коли відбувається перехід від кількісних показників освітніх послуг до якісних.

Перспективним напрямом дослідження вбачаємо вдосконалення науково-інформаційного забезпечення освітньої галузі з питань розвитку освіти в Україні на засадах упровадження європейського досвіду.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ ОСВІТЯН

*Л. І. САМЧУК, завідувач відділу наукової
інформаційно-бібліографічної діяльності*

Останнє десятиліття в історії України позначено глибокими перетвореннями в усіх сферах суспільно-політичного та економічного життя. Демократизація суспільства, перехід до ринкових економічних відносин, широка інформатизація на основі впровадження новітніх електронних технологій поставили перед бібліотеками важливу проблему вибору шляхів їх адаптації до сучасних вимог, зокрема становлення їх як інформаційних установ, що формують інформаційні ресурси та створюють для користувачів комфортний доступ до них.

Одним з пріоритетних напрямів діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як наукової установи загальнодержавного рівня та спеціальної академічної книгозбірні є науково-інформаційне забезпечення розвитку наук про освіту, педагогіки, психології та освітньої практики. Відповідно до цього у бібліотеці формується система вторинних документів, важливою складовою яких є бібліографічні посібники різних типів і видів.

У процесі дослідження *вивчено й узагальнено* вітчизняний і зарубіжний досвід розвитку бібліографічних ресурсів. *Охарактеризовано* змістове наповнення галузевих бібліографічних посібників, представлених на порталі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського в рубриках «Актуальні проблеми освіти та науки: огляд ЗМІ», «На допомогу науково-педагогічним працівникам», «Для вчителів-предметників, класних керівників та вихователів», «До проведення першого уроку в загальноосвітніх навчальних закладах України».

Вперше здійснено аналіз використання віддаленими користувачами електронних інформаційно-бібліографічних ресурсів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського за період 2012–2016 рр. Порівнявши статистику

переглядів за означений період, *констатовано* позитивну динаміку: поступове зростання кількості дистантних відвідувань рубрик сторінки «Бібліографічні посібники з актуальних питань педагогіки, психології та освіти» веб-порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. *Визначено* переваги створення електронних бібліографічних посібників. *Зроблено висновок*, що бібліографічні посібники є важливим джерелом у системі довідково-бібліографічного обслуговування освітян.

Перспективою подальших досліджень є здійснення статистичного моніторингу кількості переглядів дистантними користувачами електронних бібліографічних ресурсів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з виявленням найбільш затребуваних рубрик.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЇ БІБЛІОТЕКОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

О. В. ВОСКОБОЙНИКОВА-ГУЗЄВА, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти

Здійснене дослідження є продовженням осмислення сутності методологічних підходів, які застосовуються у новітніх бібліотекознавчих працях – соціокомунікаційного, системного, системно-діяльнісного, синергетичного, когнітивного, соціокультурного, оскільки кожна нова дисертаційна робота дає наочні приклади результативного поєднання різних взаємодоповнюючих методологічних підходів, що реалізуються шляхом використання відповідних методів і процедур наукового пізнання. Вперше як базові для аналізу обрано найостанніші дисертаційні дослідження, виконані представниками різних наукових бібліотекознавчих шкіл – Київської, Харківської, Львівської та захищені у 2016 р. Тематика визначених для методологічного аналізу дисертаційних досліджень охоплює широкий спектр соціальних і технологічних проблем, пов'язаний із новітнім етапом розвитку бібліотечно-інформаційних установ.

На основі багатоаспектного аналізу застосування традиційних і новітніх підходів у дослідженні актуальної бібліотечно-інформаційної проблематики, доведено:

- загальнофілософські та загальнонаукові принципи історизму, наукової об'єктивності і системності, на яких традиційно ґрунтуються наукові дослідження соціогуманітаристики, залишаються у методологічному інструментарії дослідників;
- найчастіше використовується соціокомунікативний (соціокомунікаційний) підхід до дослідження у поєднанні із системним (системно-діяльнісним), інформаційним та соціокультурним підходами;
- спостерігаємо активізацію застосування синергетичного підходу, зокрема, у поєднанні з когнітивним, що засвідчує неупередженість та новаційність

поглядів науковців, які досліджують обрані об'єкти як відкриті системи, здатні до саморозвитку та самоорганізації.

Стосовно загальнонаукових і спеціальних методів, що найактивніше використовувалися науковцями, – це методи: аналізу і синтезу; історичний та діалектичний; порівняння та узагальнення; прогнозування і моделювання; документознавчого та термінологічного аналізу; статистичний метод; анкетування та опитування. Слід зазначити, що поряд із вищезазначеними підходами, деякі дослідники використовують саме як методи – структурно-функціональний та соціокомунікаційний. Серед новітніх, пов'язаних із впливом інформаційно-комунікаційних технологій та теорій сучасного менеджменту, зокрема інформаційного, дослідники застосовують методи бібліо- та вебметричного аналізу; моніторингу контенту веб-сайтів, контент-аналізу інтернет-проектів бібліотек; метод бенчмаркінгу тощо.

Результати дослідження засвідчують той факт, що методологія бібліотекознавства перебуває в активній фазі свого розвитку. Вона збагачується теоретико-методологічними здобутками суміжних галузей знання, застосовує різноманітний арсенал дослідницьких методик і методів, які дозволяють усебічно представити специфіку функціонування бібліотечного соціального інституту як рівноправного партнера у розбудові суспільства знань.

ІНФОРМАЦІЙНО-РЕФЕРАТИВНІ ОГЛЯДИ ЯК ЗАСІБ ЗДІЙСНЕННЯ НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ СУЧАСНОЇ ОСВІТЯНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*І. О. АГАЛЕЦЬ, кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу наукової реферативної
та аналітичної інформації у сфері освіти*

Протягом звітнього періоду здійснювалося виконання підготовчого етапу прикладного дослідження за темою «Науково-інформаційний супровід освітнянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів».

Інформаційно-реферативна складова цієї роботи полягала у дослідженні специфіки фахових інформаційних потреб цільової групи користувачів у джерелах реферативної інформації з актуальних питань розвитку освіти в Україні й зарубіжжі; підготовці реферативних матеріалів з метою інформаційної підтримки подальших досліджень з питань розвитку національної та зарубіжної освіти та педагогічної науки; розвитку реферативної БД ЕК ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, напрацюванні контенту для галузевого реферативного сегмента всеукраїнського реферативного журналу «Джерело» та загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова», поповненні реферативного ресурсу на засадах кооперативної співпраці з книгозбірнями мережі освітнянських бібліотек МОН України та НАПН України.

Доведено, що підготовка й оприлюднення інформаційно-реферативних оглядів у довідковому бюлетені «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки», на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, електронній бібліотеці

НАПН України залишається одним з найбільш продуктивних засобів бібліотечно-інформаційного забезпечення освітянської галузі реферативними документами з актуальних питань розвитку національної та зарубіжної освіти в умовах інтеграції України у європейський і світовий освітній простір; забезпечує зменшення часових та інтелектуальних витрат на опрацювання різноманітних джерел та пошуку необхідної інформації; істотно розширює орієнтацію науковців, педагогічних працівників, здобувачів наукового ступеня, студентів та школярів в інформаційних джерелах, придатних до використання в процесі досягнення конкретної дослідницької або навчальної мети.

Встановлено, що розширення інформаційно-реферативного масиву новостворених вторинних документів сприяє збагаченню та урізноманітненню науково-прикладних результатів дослідження, зокрема, в контексті аналізу джерельної й історіографічної бази з питань освіти в Україні й зарубіжжі та узагальнення актуальних питань розвитку освіти зарубіжжя, визначення сутності та змісту реформування освіти в Україні.

На прикладі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського *обґрунтовано* перспективи розвитку інформаційно-реферативної бібліотечної діяльності як базового елементу науково-інформаційний супроводу освітянської галузі України з урахуванням процесів євроінтеграції та глобалізації.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД ОСВІТЯНСЬКОЇ ГАЛУЗІ ЗАСОБАМИ МОНІТОРИНГУ ЗМІ

*Т. І. ГОДЕЦЬКА, науковий співробітник відділу наукової
реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти*

Протягом звітного періоду проаналізовано діяльність ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського щодо інформаційно-аналічного супроводу науково-дослідних робіт структурних підрозділів НАПН України в контексті виконання теми НДР «Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів».

Вивчено джерельну й історіографічну базу застосування інформаційно-комунікаційних технологій у практиці інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек (В. Горвий, Л. Дубровіна, В. Медведєва, О. Онищенко).

Простежено участь бібліотек та їх аналітичних підрозділів у забезпеченні інформаційно-аналітичного супроводу процесів управління суспільним розвитком, можливостей бібліотек у забезпеченні інформаційного підґрунтя прийняття управлінських рішень (Т. Ю. Гранчак), особливостей розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек у забезпеченні інформаційних потреб органів державної влади, розвитку інформаційної функції сучасних бібліотек та її трансформації в інформаційно-аналітичну (В. Пальчук, Л. Чуприна).

Досліджено інформаційні потреби користувачів з актуальних питань освіти в Україні та рівень їхнього забезпечення ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в аспекті аналітичної продукції та здійснення

науково-аналітичного супроводу через розкриття сучасного стану досліджень з актуальних питань національної освіти, насамперед у розрізі пріоритетних напрямів реформування та інновацій. *Встановлено* характер та напрями трансформаційних змін, що тривають в сучасному освітянському просторі України.

Наголошено, що моніторинг ЗМІ з питань науково-освітньої діяльності дає змогу користувачам оперативно отримати інформацію про висвітлення певної теми в ЗМІ без ознайомлення з повними текстами статей, *de visu* переглянути головні події у сфері освіти, культури, педагогічної науки, а також слугує основою для подальших статистичних та аналітичних досліджень.

На прикладах новаторського педагогічного досвіду *обґрунтовано* можливість реалізації деяких ключових компетентностей для нової української школи, зосереджено увагу на вірогідності результатів, отриманих завдяки упровадженню досвіду педагогів-новаторів та використуванню ними педагогічним технологіям.

Прогнозовано особливості подальших шляхів розвитку, методів створення та способів комунікації моніторингів ЗМІ з питань освіти та науки з урахуванням зростаючих інноваційних можливостей ІКТ. *Доведено*, що у процесі інноваційних змін у цілях, змісті та формах надання освітніх послуг моніторинги ЗМІ як один з інструментів здійснення науково-інформаційного супроводу освіти залишаються найбільш мобільним засобом поширення інформації.

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ НОВОГО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ОСВІТУ»

*В. В. ГОРАК, кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник
відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти*

Одним із стратегічних орієнтирів нашої держави є інтеграція в європейський освітній простір. На шляху до цього Україна повинна виконати низку ключових завдань, одне із яких – це забезпечення рівного доступу до якісної освіти особам з особливими освітніми потребами. У ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського з 2017 по 2019 рр. виконується наукова тема: «Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів», у процесі вивчення якої досліджуються пріоритетні напрями реформування національної освіти. Інклюзивне навчання є якраз одним із таких напрямів. В контексті прийняття нового Закону України «Про освіту», де вводиться поняття: «інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей» [1, с. 6] це питання є ще більш актуальним, враховуючи і те, що кількість дітей, які потребують підтримки в здобутті освіти та в процесах соціалізації, постійно збільшується.

У законі «Про освіту» наводяться нові поняття, дотичні до інклюзії: «індивідуальна програма розвитку», «інклюзивне навчання», «інклюзивне освітнє середовище», «розумне пристосування», «універсальний дизайн у сфері освіти» тощо. Зокрема, у статті 6 йдеться про те, що засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є: «забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності; розвиток інклюзивного освітнього середовища, у тому числі у закладах освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами; забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування» [1, с. 10-11]. Осіб з інклюзивного середовища стосуються також статті 19 (Освіта осіб з особливими освітніми потребами) та стаття 20 (Інклюзивне навчання), де на законодавчому рівні державою гарантується право на освіту для всіх осіб з особливими освітніми потребами на рівні з іншими особами, забезпечення цього відбудеться за рахунок державного та місцевих бюджетів [1, с. 22-23]. З метою контролю забезпечення інклюзивною освітою створюються спеціальні Інклюзивно-ресурсні центри.

Враховуючи зміни в законодавстві є підстави вважати, що якісна освіта стане доступнішою для осіб з особливими потребами, що сприятиме процесам їхньої соціалізації та вказує на успішну реалізацію державної політики в сфері інклюзивної освіти.

Список використаних джерел:

Про освіту: Закон України № 2145–VIII від 05.09.2017 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2017. – № 38-39. – С. 5-1.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК «ТВОРЧИЙ ДОРОБОК ВАСИЛЯ ГРИГОРОВИЧА КРЕМЕНЯ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ»

*В. В. ВЕРБОВА, науковий співробітник відділу
наукової інформаційно-бібліографічної діяльності*

У сучасній педагогічній науці дедалі зростає інтерес до вивчення творчої спадщини педагогів як минулого, так і сучасності. В 2002 році в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського засновано серію біобібліографічних покажчиків «Академіки НАПН України», що популяризує праці і наукові школи відомих українських вчених в галузі освіти, педагогіки і психології. У двадцять восьмому випуску покажчика серії представлено науковий доробок Василя Григоровича Кременя, президента НАПН України, доктора філософських наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, академіка НАН України, дійсного члена (академіка) НАПН України.

Встановлено, що академік В. Г. Кремень – автор понад 800 наукових праць, зокрема монографій: «Синергетика в освіті: аспект людиноцентризму» (2012), «Україна у добу глобалізації (начерки метадисциплінарного дослідження)» (2013), підручників та навчальних посібників: «Філософія» (2013), «Освітологія» (2013), «Філософія освіти» (2014) та ін.

В процесі дослідження філософсько-соціального, філософсько-політичного, філософсько-освітнього наукового доробку вченого за період 2012–2016 рр. *встановлено*, що В. Г. Кременем ґрунтовно проаналізовано стан національної освіти, визначено актуальні проблеми освітянської галузі та причини їх виникнення, окреслено шляхи подолання труднощів у освітній сфері та її розвитку в контексті глобалізації, європейської інтеграції та національної самоідентифікації, що стало основою формування аксіологічних принципів сучасної інноваційної моделі освіти України.

Констатовано, що окрему увагу в дослідженнях В. Г. Кременя надає глобалізаційним процесам у світі та їх впливу на розвиток людства, врахуванню їх у визначенні стратегічних напрямів розвитку України, цілісному соціально-політичному аналізі основних етапів української історії, розвитку незалежної України.

Проаналізовано нормативно-правові документи Міністерства освіти і науки України за період 2000–2004 рр. та *виокремлено* законодавчі та нормативно-правові документи України, у підготовці яких брав участь В. Г. Кремень як міністр освіти і науки України. *З'ясовано*, що ці важливі документи запустили механізм втілення інноваційних процесів у освітянській галузі, ініціатором яких є В. Г. Кремень, та сприяють інтеграції освіти України в європейський освітній простір.

Встановлено, що дослідженням наукового доробку В. Г. Кременя займалися науковці Л. Б. Куліненко, І. Ф. Прокопенко, М. Якубовська та ін.

Аргументовано наукову й практичну значущість покажчика для педагогічних та науково-педагогічних кадрів, бібліотекарів, студентів і всіх, хто цікавиться питаннями педагогічної науки, освіти, філософії та політології.

ЕЛЕКТРОННІ ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВНА ФОРМА НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТЯНСЬКОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

*Н. А. ГОРБЕНКО, науковий співробітник відділу наукової
інформаційно-бібліографічної діяльності*

Одним з головних напрямів діяльності бібліотек є інформаційне забезпечення користувачів. Важливе місце в цьому процесі посідає видавнича діяльність (ВД).

У процесі дослідження *проаналізовано* наукові джерела з проблем розвитку видавничої діяльності (ВД) бібліотек. *Зазначено*, що за сучасних умов книгозбірні активізують ВД шляхом впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, що дозволяють продукувати електронні видання (ЕВ). *Досліджено* нормативно-правову базу України, що регламентує функціонування вітчизняних ЕВ. *Закцентовано* увагу на нових підходах до ідентифікації ЕВ в інформаційних масивах. *Описано* переваги ЕВ, які дозволяють здешевити та пришвидшити видавничі процеси, розширити читацьку аудиторію, спростити пошук документів в інформаційних масивах.

Розглянуто сучасні цифрові технології, які використовуються в бібліотеках для підготовки ЕВ різних видів. *Встановлено*, що однією з новітніх електронних технологій для створення електронних періодичних видань, яка має досить потужний потенціал щодо організації ВД у бібліотеках є електронні відкриті журнальні систем (OpenJournalSystem – OJS). Вона забезпечує повний цикл видавничого процесу (завантаження статті на сайт, рецензування, редагування, публікацію, поширення).

Вивчено досвід ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського щодо розширення типо-видового складу видавничого репертуару (ВР). *Зазначено*, що ВР ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського поряд з традиційними виданнями, формують і ЕВ, зокрема одноосібні та колективні монографії, практичні посібники, збірники матеріалів та тез наукових заходів, інструктивно-методичні видання, бібліографічні посібники різних типів і видів. *Констатовано*, що репертуар підготовлених в установі ЕВ поповнюється продовжуваними та періодичними виданнями

Розроблено рекомендації щодо розширення ВР, підвищення якості та інформативності ЕВ ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, їх інтеграції в міжнародні наукометричні бази даних.

ГАРВАРДСЬКИЙ СТИЛЬ ОФОРМЛЕННЯ ЦИТУВАНЬ І ПОСИЛАНЬ В НАУКОВИХ ПРАЦЯХ

*Є. Ф. ДЕМИДА, молодший науковий співробітник
відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності*

Гарвардський стиль (Harvard style) – найпоширеніший міжнародний стандарт оформлення цитувань і бібліографічних посилань в академічних текстах у сфері гуманітарних та суспільних наук, один із форматів, за яким обробляються і структуруються посилання в міжнародних науково-метричних базах даних (Scopus, Web of Science та ін.). Згідно Вимог до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, Гарвардський стиль віднесено до переліку стилів, що рекомендуються здобувачам наукового ступеня застосовувати для оформлення списку використаних джерел у дисертаційних дослідженнях. Тож на сьогодні він постає певним чином новацією в українському академічному писемному дискурсі й потребує досконалого вивчення й популяризації в наукових колах, зокрема, науково-педагогічній сфері.

У процесі дослідження *проаналізовано* вітчизняні й зарубіжні друковані джерела та ресурси глобальної мережі Інтернет, присвячені Гарвардському стилю: наукові статті, методичні рекомендації, навчальні посібники. *З'ясовано*, що цей стандарт не має єдиного програмного документа, його розроблено в Гарвардському університеті, але адаптовано різними закладами індивідуально. Існують різні версії Гарвардському стилю (понад 60), що використовуються в університетах і наукових установах в усьому світі. Основна відмінність їх полягає у вживанні тих чи інших знаків пунктуації та в порядку їх розстановки

в бібліографічних посиланнях. Створено окремі посібники, що розкривають цей стиль цитувань і посилань, найбільше їх продукують університети Австралії та Великої Британії.

З'ясовано, що Гарвардський стиль оформлення посилань складається з двох елементів: посилань безпосередньо в тексті наукової роботи при цитуванні чи згадуванні праці іншого автора та переліку посилань у кінці роботи, що містить повні бібліографічні дані всіх текстових цитат та згадуваних творів, необхідних для їх пошуку й однозначної ідентифікації. *Досліджено* правила оформлення цитувань і посилань Гарвардського стилю в наукових текстах. *Вивчено* особливості подання прямих цитат (коротких та блокових), перефразованих і узагальнених цитувань, оформлення внутрішньотекстових бібліографічних посилань, структуру бібліографічних записів та порядок їх розташування в позатекстовому списку використаних джерел. Результати дослідження можуть бути використані в науково-практичних заходах освітянських бібліотек для сприяння розвитку інформаційно-бібліографічної компетентності науково-педагогічного контингенту користувачів.

Наукове видання

**ЗВІТНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ОСВІТИ УКРАЇНИ»**

**ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
НАУКОВИХ ПРАЦІВНИКІВ
ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

ТЕЗИ

Редакційна колегія:

*Л. Д. Березівська, д-р пед. наук, професор,
член-кореспондент НАПН України (голова)*

С. М. Зозуля, канд. іст. наук (заступник голови оргкомітету)

Л. І. Страйгородська, канд. іст. наук, (заступник голови оргкомітету)

*С. В. Лапаєнко, канд. пед. наук, с. н. с. (відповідальний секретар
конференції)*

О. В. Сухомлинська, д-р пед. наук, професор, дійсний член НАПН України

Т. В. Добко, д-р наук із соц. комунікацій, с. н. с.

А. В. Селецький, канд. іст. наук, с. н. с.

Л. І. Самчук

Літературний редактор – Л. В. Редько-Шпак

Відповідальна за випуск – С. В. Лапаєнко

**Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського**

**Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 4681 від 04.02.2014 р.**

**Тел./факс (044) 440-35-48
e-mail: dnpb@i.ua**